

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra českého jazyka

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Slovní zásoba v písních hudební skupiny Wohnout

Lexycology of Wohnout's Songs

Markéta Řimnáčová

Vedoucí práce: PhDr. Blanka Nedvědová, Ph.D.

Studijní program: Specializace v pedagogice

Studijní obor: Český jazyk se zaměřením na vzdělávání – Anglický jazyk se zaměřením na vzdělávání

Odevzdáním této bakalářské práce na téma *Slovní zásoba v písních hudební skupiny Wohnout* potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že tištěná verze je plně totožná s verzí elektronickou.

V Praze dne 14. 4. 2024

.....

podpis

Na tomto místě bych chtěla moc poděkovat vedoucí této práce, PhDr. Blance Nedvědové, Ph.D., za přínosné rady, připomínky a také za ochotu a trpělivost při vedení mé bakalářské práce.

ABSTRAKT

Tato bakalářská práce se zabývá lexikální analýzou slovní zásoby v textech české hudební skupiny *Wohnout*. Zachycuje dominantní lexikální jevy, které byly identifikovány na základě excerpovaného materiálu. Práce je členěna do jednotlivých kapitol, které se zabývají konkrétními jevy. První teoreticky zaměřené kapitole předchází stanovená metodologie práce, která obsahuje úvodní předpoklady a jednotlivé stanovené cíle. První kapitola vymezuje teoreticky žánr písně a písňový text. Další kapitoly již kombinují teoretickou část, obsahující terminologické vymezení, s praktickou aplikací těchto termínů na jednotlivých ukázkách z analyzovaných textů. Tyto kapitoly se zabývají vrstvami slovní zásoby, slovními hříčkami společně s významovou stránkou slov, frazeologií a *propria*. V závěru práce jsou okomentovány vymezené předpoklady z úvodu práce a také jsou shrnuty dominantní jevy, typické pro hudební skupinu *Wohnout*, které byly zjištěny na základě provedené analýzy.

KLÍČOVÁ SLOVA

Wohnout, slovní zásoba, písňový text, frazeologie, *propria*, slovní hříčky

ABSTRACT

This bachelor thesis deals with the lexical analysis of the vocabulary in the lyrics of the Czech band *Wohnout*. It shows dominant lexical features, whose identification was based on the excerpted material. Before the first theoretical chapter, there is specified the methodology of this work, including the initial assumptions, and determined goals. The initial chapter defines theoretically the genre of the song and the lyrics. The following chapters combine theoretical parts, containing the terminology, with the practical application of these terms, exemplified on the specific parts of the analysed texts. These chapters deal with the vocabulary layers, puns together with the semantics, phraseology, and proper nouns. In the final part of this thesis, there are described the initial assumptions and defined the dominant features, which are typical for the band *Wohnout*, whose identification was based on the accomplished analysis.

KEYWORDS

Wohnout, vocabulary, lyrics, phraseology, proper nouns, puns

Obsah

Úvod	7
1 Metodologie a excerpovaný materiál	9
2 Píseň, písňový text a jeho charakteristika.....	11
3 Vrstvy slovní zásoby	14
3.1 Vrstva charakterizovaná příslušností k jiným útvarům národního jazyka	14
3.1.1 Obecná čeština	14
3.1.2 Sociolekt	20
3.2 Vrstva charakterizovaná původem	23
3.3 Vrstva charakterizovaná časovou platností	25
3.3.1 Neologismy a okazionální jednotky	26
3.4 Vrstva charakterizovaná slohovými příznaky	30
3.4.1 Slova hovorová	31
3.4.2 Slova knižní	32
3.5 Vrstva charakterizovaná expresivitou	33
3.5.1 Vulgarismy	34
3.5.2 Slova s pozitivním příznakem	35
3.5.3 Slova s negativním příznakem.....	37
3.5.4 Deminutiva	38
4 Slovní hříčky	40
4.1 Polysémie	40
4.2 Homonymie	44
4.3 Paronymie a paronomázie	46
4.4 Oxymorní spojení	49
4.4.1 Píseň Dvojtrojboj.....	49

5	Frazeologie	51
5.1	Přirovnání	51
5.2	Výrazy neslovesné.....	54
5.3	Výrazy slovesné.....	56
5.3.1	Výrazy vyjadřující stav opilosti.....	61
5.4	Výrazy větné.....	63
6	Propria	66
6.1	Antroponyma.....	66
6.1.1	Hypokoristika	66
6.1.2	Jména umělců	69
6.2	Toponyma.....	71
6.2.1	Názvy měst a obcí.....	71
6.2.2	Názvy zemí	72
6.2.3	Názvy hor	75
6.2.4	Názvy řek.....	75
6.3	Chrématonyma	76
	Závěr.....	78
	Seznam použitých informačních zdrojů	81
	Seznam literatury	81
	Internetové zdroje	82
	Hudební nosiče	87

Úvod

Předmětem zkoumání této práce je lexikálním rozbor slovní zásoby české hudební skupiny *Wohnout*. Práce se zaměřuje na dominantní lexikální jevy, které tato skupina využívá ve svých písňových textech. Nesnažíme se analyzovat veškerou vzniklou tvorbu kapely, ale pouze vybraná alba, která obsahují ikonické písně z průběhu tvorby *Wohnoutů*, tudíž tento vzorek považujeme za dostatečný k vytvoření představy o specifiku jejich slovní zásoby.

Kapela *Wohnout* začala ve složení Jan Homola (zpěv a kytara), Matěj Homola (zpěv a kytara), Jiří Zemánek (baskytara) a Zdeněk Steiner (bubny) fungovat již v roce 1988. Za skutečný počátek své hudební kariéry však považují až rok 1996, jelikož od tohoto roku začali pravidelně pořádat veřejné koncerty. Následně o tři roky později, v roce 1999, vydali svou první desku s názvem *Cundalla*.¹ Ač se samozřejmě žánr písni, které kapela tvoří, v průběhu let měnil, nejvíce vždy inklinovala k žánru rockové hudby.

Autory textů hudební skupiny *Wohnout* jsou bratři Homolové.² Sám Jan Homola v jednom z rozhovorů prohlásil, že mnoho jejich textů na první pohled vytváří pouze dojem zábavného konceptu, užívajícího slovních hříček, avšak ve skutečnosti texty mají hlubší význam a často ukrývají určitou pointu, která není na první poslech zřejmá. Posluchač se tak musí nad jednotlivými texty více zamyslet, pokud chce jejich význam skutečně rozklíčovat.³

Cílem této práce je zmapovat charakteristické rysy písňových textů vybrané hudební skupiny, ale také analyzovat jejich význam a motivaci užití těchto prostředků. Na základě poslechu bylo vybráno několik oblastí, které se na první pohled zdají pro skupinu typické a zároveň jsou pro posluchače zajímavé, a vytváří tak specifický autorský styl hudební skupiny *Wohnout*. Tyto oblasti jsou analyzovány v jednotlivých kapitolách.

První kapitola pojednává o zastoupení slovní zásoby z jednotlivých vrstev národního jazyka. V této kapitole se také kromě lexikální roviny budeme okrajově zabývat i rovinou

¹ Wohnout. *O nás*. [online], [cit. 24. 2. 2024]. Dostupné z: <https://www.wohnout.cz/o-nas>.

² Texty tvoří především Jan a Matěj Homola. Zřídka kdy se objeví i jiný spoluautor, jako například Jiří Zemánek (baskytarista skupiny *Wohnout*) nebo spoluautor textu k písni *Rayda*, Lou Fanánek Hagen (textář, zpěvák a frontman české hudební skupiny *Tři sestry*).

³ KREČ, Luboš. *Wohnout – V první řadě se musíme pobavit my*. [online]. In: musicserver.cz. 25. 11. 2002 [cit. 6. 4. 2024]. Dostupné z: <https://musicserver.cz/clanek/5654/wohnout-v-prvni-rade-se-musime-pobavit-my/>.

hláskoslovnou a morfologickou. Další kapitoly pokrývají oblasti významové stránky slov spojené se slovními hříčkami, frazeologií a poslední kapitola pojednává o proprávích.

1 Metodologie a excerpaný materiál

Zkoumaným materiálem pro tuto analýzu jsou texty písní z let 2004–2014 z celkově pěti alb české hudební skupiny *Wohnout*. Konkrétně to jsou alba *Rande s panem Bendou* (2004), *Polib si dědu* (2006), *Karton veverek* (2009), *Našim klientům* (2011) a *Laskonky a kremrole* (2014). Od začátku své hudební kariéry vydali celkem 10 alb a dále několik dalších, která obsahují záznamy z koncertů či zúžený výběr nejlepších písní z celé jejich diskografie.⁴

Zvolený materiál byl vybrán na základě předchozího hlubšího seznámení s konkrétními písněmi a alby, což usnadnilo následnou orientaci při rozboru jednotlivých textů. Vzhledem k tomu, že se tato práce nezaměřuje na vývoj a proměnu slovní zásoby v průběhu let, nebylo potřeba vybírat alba z širšího časového rozpětí. K excerpci dat byla použita oficiální webová stránka skupiny www.wohnout.cz, kde se nachází samostatná záložka s přepisy textů celé jejich diskografie. Digitální forma přepisů textů usnadnila orientaci při excerpci. Objevují se zde však ojedinělé nepřesnosti, jako jsou například pravopisné chyby: *Všechny tyhle ty keci vyblitý chtěli bychom teďka radši zkrátit*⁵. Tato chyba se však neobjevuje v oficiálním papírovém bookletu, který je přiložen k CD.⁶ Digitální forma textů obsahuje i překlepy. Například v písni *Vrátnej* je slovo v původním textu *nelogika* zapsáno jako *nelogila*, tento překlep se objevuje i v oficiálním bookletu přiloženém k zakoupenému CD nosiči, tudíž jsme jej opravili na základě poslechu audioverze písně. Chyby, které by při poslechu ovlivnily význam, jako například zmíněné slovo *nelogika*, jsme opravili. Pravopisné chyby, které však při poslechu písně žádný vliv nemají, jsme v užitých příkladech nechali v té podobě, ve které jsou zapsány v bookletech, popřípadě jsme je okomentovali.

Vzhledem k velkému počtu jednotlivých jevů se nebudeme snažit je vyjmenovat všechny, nýbrž vždy vybíráme takové příklady, které zaujaly naši pozornost, které mají zajímavou funkci v textu a také ty, pomocí nichž se snažíme zaznamenat různé funkce a různé druhy motivací užití konkrétních jevů v písních.

⁴ Wohnout. *Alba*. [online], [cit. 24. 2. 2024]. Dostupné z: <https://www.wohnout.cz/alba>.

⁵ Píseň *Ganga* (Polib si dědu, 2006).

⁶ Pokud se chyba objevila pouze v digitální formě, opravili jsme ji podle přiložených bookletů.

Práce je rozdělena do pěti hlavních kapitol podle vymezených kritérií. V první kapitole se zabýváme teorií písně, písňových textů a pojmů, které se s písní pojí. Je dáno uchopení písně z hlediska literární vědy, ale také její definice z hlediska vědy hudební. Další kapitoly již budou kombinovat nejenom teoretickou část, kde budou vymezeny jednotlivé termíny spojené s konkrétní problematikou, ale i praktickou aplikaci těchto termínů na jednotlivých ukázkách z analyzovaných textů.

Druhá kapitola se zabývá vrstvami slovní zásoby. Předpokládáme, že se v analyzovaných textech objevují slova z různých vrstev národního jazyka. Cílem je tento předpoklad potvrdit či vyvrátit na příkladech z jednotlivých vrstev. Dalším cílem je zjistit, jaká je motivace užívání konkrétních vrstev slovní zásoby. Na analyzovaných příkladech ukážeme, jak s těmito vrstvami kapela pracuje, a pokusíme se zjistit, jaké vrstvy jsou pro kapelu typické.

Dalším předpokladem je, že kapela ve svých textech často používá slovní hříčky, tudíž se na ně zaměříme ve třetí kapitole. Pokusíme se zjistit, jaké konkrétní způsoby jazykové komiky využívá, a na vybraných zajímavých příkladech tyto způsoby ukážeme a okomentujeme.

Předposlední kapitola je věnována frazeologii. Předpokládáme, že se nebude objevovat příliš mnoho invariantních podob frazémů, ale naopak se setkáme s větším počtem různých variant, včetně autorských frazémů.

V textech se objevuje velké množství proprií. Ta budou analyzována v poslední kapitole. Cílem bude zjistit, jaké typy proprií se v textech objevují, jakou mají funkci a zdali jejich neznalost může ovlivnit interpretaci konkrétních textů. Opět vybereme takové příklady, které jsou pro písně, ve kterých se propria objevují, důležité, nebo takové, které mají zajímavý efekt při interpretaci písňového textu.

2 Píseň, písňový text a jeho charakteristika

Lyrika, jakožto jeden ze tří základních literárních druhů, má v porovnání s prózou a dramatem nejbližší k hudebnímu umění. Kromě subjektivního zabarvení jsou typickými znaky také její struktura, která je složena převážně z veršů organizovaných do strof, a nekonvenčnost jazyka.⁷ Píseň je považována za jeden ze základních lyrických žánrů díky své typické citovosti a náládovosti. Mezi její další typické znaky patří pravidelná struktura, jež je tvořena z jednotlivých, často pravidelně rýmovaných, veršů, uspořádaných do strof. Větné celky, jež tvoří tyto strofy, jsou uspořádány podle potřeb celků rytmických a vzniká tak intonačně silně stylizovaný zpěvní styl. Toto pravidelné uspořádání odlišuje zpěvní styl od stylu mluvního, pro který jsou charakteristické nepravidelné intonace, čímž se snaží co nejvíce přiblížit k reálné podobě skutečně mluvené řeči.⁸

Podle *Encyklopedie jazzu a moderní populární hudby* je píseň definována jako jeden ze základních typů hudebního projevu. Konkrétně pak mluvíme o vokálním projevu, který je opřený o textovou složku.⁹ Kromě textové a hudební složky je pak konkrétně *moderní populární hudba*¹⁰ tvořena i složkou interpretační, která je nutnou komplementací pro označení písně jako moderní populární hudby.¹¹ Zároveň však není řečeno, že by tyto složky musely mít stejné postavení a váhu při tvorbě a interpretaci textu. To, kterou složku akcentujeme, může záviset na specifickém žánru. Jiří Zeman například uvádí, že verbální

⁷ PETERKA, Josef. *Teorie literatury pro učitele*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2001. s. 184.

⁸ MOCNÁ, Dagmar, PETERKA Josef. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004. s. 455.

⁹ MATZNER, Antonín, WASSERBERGER Igor, POLEDŇÁK Ivan. *Encyklopedie jazzu a moderní populární hudby*, [Díl] I: Část věcná. Praha: Supraphon, 1983. s. 308.

¹⁰ Jeden ze základních okruhů hudebního typu nonartificiální hudby. V současnosti jsou jeho hlavními druhy pop music a rock. MATZNER, Antonín, WASSERBERGER Igor, POLEDŇÁK Ivan. *Encyklopedie jazzu a moderní populární hudby*, [Díl] I: Část věcná. Praha: Supraphon, 1983. s. 233.

¹¹ ZEMAN, Jiří. *K lingvistické analýze moderní populární hudby: dva jazyky (čeština, slovenština) v jednom písňovém textu*. Slovo a slovesnost [online], roč. 61, č. 1. Praha, 2000. [cit. 5. 3. 2024]. Dostupné z: http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=3876#_ftn1.

složka může mít důležitou roli v *šansonech*¹², oproti tomu v jazzovém zpěvu nazývaném *scat*¹³ je verbální složka úplně potlačena.¹⁴

Tato práce se bude zabývat jazykovou analýzou textů kapely. Je však nutné zamyslet se nad otázkou, zdali je vůbec možné rozebírat písňový text odděleně od hudební složky. Kleňhová ve své studii píše, že to samozřejmě možné je, avšak podtrhuje také fakt, že všechny složky písně se navzájem doplňují a ovlivňují. Pokud se například zaměříme na sdělnou funkci písně, tak textová složka posluchačům vytváří kostru celého sdělení písně, avšak je to právě složka hudební, jež dokresluje celkovou charakteristiku písně a to, jak na naše nitro píseň zapůsobí.¹⁵

Musíme zmínit i fakt, že píseň je propojením mezi formou mluvenou a psanou, jelikož zahrnuje charakteristiky typické pro psané texty, ale zároveň je ve výsledné podobě přijímána jako komunikát zvukový. Právě zvuková realizace a na druhé straně její percepce posluchačem je to, co ji přibližuje k mluvenému projevu. Je však nutné stále pamatovat na to, že písňové texty jsou záměrně předem připravené, což je naopak typický znak textů psaných.¹⁶

Způsob, jak si konkrétní interpreti vytváří svůj typický styl, tkví nejen ve volbě hudebního žánru, ale samozřejmě i ve volbě jazykových prostředků a témat, o kterých budou zpívat. Tyto prostředky a témata písňových textů často přizpůsobují své cílové skupině posluchačů.¹⁷

¹² V dnešním slova smyslu chápáno jako přednesová píseň. MATZNER, Antonín, WASSERBERGER Igor, POLEDŇÁK Ivan. *Encyklopedie jazzu a moderní populární hudby*, [Díl] I: Část věcná. Praha: Supraphon, 1983. s. 345.

¹³ Způsob jazzového zpěvu, jež místo textu využívá spojení slabik bez sémantického obsahu. MATZNER, Antonín, WASSERBERGER Igor, POLEDŇÁK Ivan. *Encyklopedie jazzu a moderní populární hudby*, [Díl] I: Část věcná. Praha: Supraphon, 1983. s. 333.

¹⁴ ZEMAN, Jiří. *K lingvistické analýze moderní populární hudby: dva jazyky (čeština, slovenština) v jednom písňovém textu*. Slovo a slovesnost [online], roč. 61, č. 1. Praha, 2000. [cit. 5. 3. 2024]. Dostupné z: http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=3876#_ftn1.

¹⁵ KLEŇHOVÁ, Eliška. *Situačně podmíněné proměny současných písňových textů*. In: Bohemica Olomucensia: roč. 5 [online]. Olomouc, 2013. s. 46 [cit. 26. 2. 2024]. Dostupné z: https://kb.upol.cz/fileadmin/userdata/FF/katedry/kbh/veda_a_vyzkum/bohemica_olomucensia/BO_1_2013.p_df.

¹⁶ Tamtéž.

¹⁷ KLEŇHOVÁ, Eliška. *Situačně podmíněné proměny současných písňových textů*. In: Bohemica Olomucensia: roč. 5 [online]. Olomouc, 2013. s. 48 [cit. 26. 2. 2024]. Dostupné z: https://kb.upol.cz/fileadmin/userdata/FF/katedry/kbh/veda_a_vyzkum/bohemica_olomucensia/BO_1_2013.p_df.

Lyrický žánr písně má v mnohých aspektech velmi blízko k básni, my se však nyní zaměříme na ty charakteristiky, které tyto dva žánry odlišují. Metrum písňových textů může být nepřesnější v porovnání s básnickým textem. Hudební doprovod, popřípadě zpěv, totiž umožňuje při interpretaci písně vyrovnat nepřesnosti rytmu. Konkrétními příklady může být použití delších not v případě, kdy v metru slabiky chybí, nebo naopak triol či kratších not, když slabiky v metru přebývají. Často jsou také užívány jednoslabičné předrážky.¹⁸

Posledním rozdílem, který zmíníme, je budování napětí a akcentace různých částí textu. Báseň má menší možnosti stupňování napětí než píseň právě kvůli absenci hudební složky. Pokud chce dát interpret větší důraz na konkrétní část písně, může toho docílit například pomocí zesílení intenzity hlasu, přechodem do vyšší či nižší polohy hlasu nebo užitím odlišné instrumentální stránky, jež bude mít za následek to, že posluchač bude konkrétní části věnovat větší pozornost.¹⁹

¹⁸ STAŠOVÁ, Ema. *Písně a texty současných českých písničkářů*. LitENky [online], roč. 5, č. 5–6. Praha, 2009. [cit. 8. 3. 2024]. Dostupné z: <https://litenky.ff.cuni.cz/clanek.php/id-2429.html>.

¹⁹ Tamtéž.

3 Vrstvy slovní zásoby

Souhrn všech slov specifického jazyka nazýváme slovní zásobou. Většina slov tvořící systém slovní zásoby je neutrální. Mluvíme tedy o takových slovech, která nenesou žádný zvláštní příznak a uživatelé jazyka je používají v odlišných oblastech komunikace. Zároveň slova neutrální tvoří jádro slovní zásoby.²⁰ Slovní zásoba však obsahuje i slova, která jsou příznaková. Podle různého charakteru těchto příznaků můžeme dále slovní zásobu podle knihy *Nauka o slovní zásobě* od autora Přemysla Hausera rozdělit do několika vrstev, a to podle: příslušnosti k jiným útvarům národního jazyka, původu, časové platnosti, frekvence užití, slohových příznaků a expresivity. Pro slova příznaková je také typické, že tvoří proměnlivou část slovní zásoby a jednotlivá slova mohou nést několik příznaků najednou, a tudíž je jejich příznakovost dána příslušností k více vrstvám slovní zásoby.²¹

3.1 Vrstva charakterizovaná příslušností k jiným útvarům národního jazyka

3.1.1 Obecná čeština

Pojem obecná čeština se v dřívějším pojetí dal charakterizovat jako středočeské nářečí, které se však oproti dalším nářečím rozšířilo i přes své původní územní hranice.²² V současném pojetí se však pojem obecná čeština chápe podle *Nového encyklopedického slovníku* spíše jako: „jazyk spontánní mluvené soukromé, eventuálně poloveřejné komunikace, regionálně i sociálně málo příznakový, který se z pozice jedné z nestandardních forem češtiny dostává do postavení jejího substandardu.“²³ *Slovník nespisovného češtiny* vymezuje spisovný jazyk (standard) and nespisovný jazyk (substandard). Spisovný jazyk (standard) označuje „kodifikovaný útvar českého národního jazyka, který plní národně reprezentativní funkci.“²⁴ Oproti tomu do substandardu řadí teritoriálně omezený nespisovný jazyk, kam patří nářečí a interdialekty, zejména pak právě obecná čeština. Dále do substandardu řadí vulgární

²⁰ HAUSER, Přemysl. *Nauka o slovní zásobě*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986. s. 18.

²¹ HAUSER, Přemysl. *Nauka o slovní zásobě*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986. s. 18–19.

²² KRČMOVÁ, Marie (2017): OBECNÁ ČEŠTINA. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. [cit. 24. 2. 2024]. Dostupné z: https://www.czechency.org/slovník/OBECNÁ_ČEŠTINA.

²³ Tamtéž.

²⁴ HUGO, Jan. *Slovník nespisovné češtiny: argot, slangy a obecná mluva od nejstarších dob po současnost: historie a původ slov*. Praha: Maxdorf, c2009. s. 10.

a obscénní slovní zásobu a sociolekty, které dále charakterizuje a kterými se budeme podrobněji zabývat později.²⁵

Prvky typické pro obecnou češtinu, které budeme dále sledovat v textech hudební skupiny *Wohnout*, budeme rozlišovat ve třech rovinách: hláskoslovné, morfologické a lexikální. Rovinu hláskoslovnou a morfologickou jsme se rozhodli analyzovat v rámci společné kapitoly, jelikož hlavním cílem této práce není popsání těchto dvou rovin, nýbrž roviny lexikální.

Hláskoslovná a morfologická rovina

Ačkoliv se tato práce zabývá slovní zásobou, tudíž dominantní pro nás bude zachytit typické obecněčeské výrazy v rámci roviny lexikální, považujeme za vhodné zmínit i prvky hláskoslovné a morfologické, jelikož jsou pro písňové texty hudební skupiny *Wohnout* typické.

První rovinou je rovina fonetická. Poměrně hojně se objevuje užití *y/i* místo *é* popřípadě *á* v plurálu neuter v koncovkách adjektivní flexe. Velmi často je to u adjektiv:

*Je **jasný**, že bude rád, za to nekonečný párty,*

*kdo z vás se první přihlásí?*²⁶

Nepravidelné rozmístění těchto koncovek můžeme pozorovat například na sloce z písňe *Mollová kovbojka*:

Stoupal dým z hajdy

*co je **děravá***

dým, dým, dým

*z hajdy **děravý***

kroužil pták

*a rána byla **mlhavá***

²⁵ HUGO, Jan. *Slovník nespisovné češtiny: argot, slangy a obecná mluva od nejstarších dob po současnost: historie a původ slov*. Praha: Maxdorf, c2009. s. 10–11.

²⁶ Píseň *Hledáme zpěváka* (Našim klientům, 2011).

zvláštní pták

*a rána mlhavý přejdou*²⁷

Zde se v rámci jedné sloky objevuje adjektivum *mlhavý* ve shodě se substantivem, které rozvíjí, tj. *rána byla*, kdežto v dalším verši *a rána mlhavý přejdou* je již tato shoda narušena. V druhém případě je užití tvaru *mlhavý* motivováno rýmem s předchozím adjektivem *děravý*. I u adjektiva *děravý* vidíme nejprve užití spisovného tvaru *děravá*, které je následně změněno na obecněčeskou variantu. Motivací nepravidelného střídání těchto tvarů je snaha o imitaci běžné komunikace, jelikož kombinace spisovných a nespisovných tvarů je pro běžnou mluvu typická.

Kromě adjektiv si tohoto jevu můžeme všimnout i u číslovek jako například v písni *Vrátnej*:

A ručičky na věži pozpátku dou

po pátý nebo devátý

tady voko nezavřou

(...)

pak do pátku sou navátý

*a do desátý se v davu rozplynou*²⁸

Dále je to velmi hojná diftongizace *y > ej*, a to: i) v zakončení nominativu singuláru maskulina adjektivní flexe (*černejštrachy*²⁹, *každějtakt*³⁰, *budu odvážnejš*³¹, *vrátnejš*³²) a ii) mimo absolutní konec v adjektivní flexi (*bílejmbreberkám*³³, *soudě dle starejššrámu*³⁴). Typická je také elize slabičného *-l* v zakončení příčestí minulého v maskulinu, která je nezbytná pro zachování pravidelného rytmu:

²⁷ Píseň *Mollová kovbojka* (Rande s panem Bendou, 2004).

²⁸ Píseň *Vrátnej* (Rande s panem Bendou, 2004).

²⁹ Píseň *LSD* (Laskonky a kremrole, 2014).

³⁰ Píseň *Še-ve-le-ní* (Rande s panem Bendou, 2004).

³¹ Píseň *Bílá vdova* (Polib si dědu, 2006).

³² Píseň *Vrátnej* (Rande s panem Bendou, 2004).

³³ Píseň *Krásný léta šedesátý* (Rande s panem Bendou, 2004).

³⁴ Píseň *Ganga* (Polib si dědu, 2006).

Zítřa jdu do kina se psí dámou

zítra jdu do kina se psem

nálada nabita skepsí

dávaj zvířata v hororu

*čet jsem*³⁵

Dalším jevem je opět elize, avšak tentokrát hlásky *j* na začátku sloves, především u slovesa *být* (*sem jen mladej*³⁶, *za co sme stáli už nikdy nebudem*³⁷, *tím ste mě zaskočil*³⁸, *slabiky lehce fádni sou*³⁹), ale například i u slovesa *jít* (*ručičky na věži pozpátku dou*⁴⁰, *ted' de vo to*⁴¹). Zde je však nutné okomentovat i vliv výslovnostní normy. Elize hlásky *j* na začátku slovesa *být* se často považuje za hyperkorektní, tudíž se tento vliv pravděpodobně promítl i do nespisovného záznamu v přepisu písňových textů. Musíme však také zmínit, že v zápisu není autor vždy konzistentní, jelikož se často setkáme i se spisovným zápisem slovesa *být*.

*Sázel jsem s mušketýrem*⁴²

Posledním hláskoslovným jevem, který zmíníme, je protetické *v-* (*vona unaví se*⁴³, *zavostalý generace*⁴⁴, *voheň*⁴⁵, *voči prasečtí*⁴⁶, *vod vody*⁴⁷) a zjednodušení souhláskových skupin jako například ve slově *ňákej typ*⁴⁸, nebo *rači*⁴⁹ místo *radši*.

Z morfologických jevů se objevuje například redukce části osobní koncovky v 1. osobě plurálu přítomnosti, motivovaná patrně zajištěním rytmické stavby verše:

³⁵ Píseň *Psí píseň* (Rande s panem Bendou, 2004).

³⁶ Píseň *Pseudobůček* (Polib si dědu, 2006).

³⁷ Píseň *Klání* (Karton veverek, 2009).

³⁸ Píseň *Gastrosexuál* (Naším klientům, 2011).

³⁹ Píseň *Še-ve-le-ní* (Rande s panem Bendou, 2004).

⁴⁰ Píseň *Vrátnej* (Rande s panem Bendou, 2004).

⁴¹ Píseň *Svatozář* (Laskonky a kremrole, 2014).

⁴² Píseň *Muflon*. (Rande s panem Bendou, 2004).

⁴³ Píseň *Še-ve-le-ní* (Rande s panem Bendou, 2004).

⁴⁴ Píseň *Zajíci na měsíci* (Polib si dědu, 2006).

⁴⁵ Píseň *LSD* (Laskonky a kremrole, 2014).

⁴⁶ Píseň *Zajíci na měsíci* (Polib si dědu, 2006).

⁴⁷ Píseň *Princezny nohy* (Polib si dědu, 2006).

⁴⁸ Píseň *Rayda* (Rande s panem Bendou, 2004).

⁴⁹ Píseň *Kulibrci* (Polib si dědu, 2006).

Jdem jeden den
jdem cestou východní
neumytá tvář je taky tvář
*jdem tedy pochod s ní.*⁵⁰

Druhý velice frekventovaný morfologický jev je redukce koncovky *-í* ve 3. osobě plurálu přítomnosti:

Všechny hlásky dobře zní, zdaj se býti solidní

Zde je motivací opět zachování rytmické stavby verše, jelikož z důvodu užití knižního tvaru *býti* bylo zapotřebí užití tvaru *zdaj*. Zároveň si můžeme všimnout i neobvyklého spojení odlišných stylových charakteristik, které vytváří pro posluchače zajímavý prvek.

Lexikální rovina

Třetí rovina, které se zde budeme věnovat, je rovina lexikální. Jak již bylo řečeno, slova obecné češtiny byla původně slova středočeského interdialektu, která se však v současnosti stala součástí běžné mluvy i za tyto územní hranice. Vzhledem k velkému rozšíření slov obecné češtiny pronikají slova postupně i do spisovné češtiny, a to především do mluvené podoby.⁵¹ Konkrétní slova tedy budeme hledat ve *Slovníku spisovné češtiny*, kde jsou zaznamenána s kvalifikátorem *ob.* – obecná čeština. Některá slova jsme nenašli ve *Slovníku spisovné češtiny*, ale pouze ve *Slovníku spisovného jazyka českého*.⁵² Při analýze nebudeme jmenovat všechna lexika, ale zaměříme se na jednotlivé zastoupení z hlediska slovních druhů, které se objevovaly nejčastěji. Zároveň okomentujeme jakou mají v textech funkci.

Z hlediska slovních druhů jsou často zastoupena obecněčeská substantiva. Jsou to slova jako například *štace* nebo *fídlátka*, kde motivací pro užití byl rým:

Cesta podivná je
jsme daleko od ráje na štaci

⁵⁰ Píseň *Mollová kovbojka* (Rande s panem Bendou, 2004).

⁵¹ KARLÍK, Petr et al. *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012. s. 94.

⁵² Pokud tomu tak bylo, okomentujeme, že jsme tento výraz našli pouze ve *Slovníku spisovného jazyka českého*. Ostatní neokomentované příklady byly nalezeny ve *Slovníku spisovné češtiny*.

*zažijem legraci*⁵³

chlapci a děvčátka

(...)

*sbalej si **fidlátka***⁵⁴

Dalším důvodem užití obecněčeského výrazu *kanape*⁵⁵ místo výrazu *pohovka* je vytvoření slovní hříčky se spojením *kape na kanape*:

*kde kape ze stropu až na kanape*⁵⁶

Mnoho slov, která jsou obecněčeská, jsou zároveň i expresivní. Jsou to slova jako *potvory*⁵⁷ (zlý člověk) nebo *žrádlo*. Užití těchto slov je často motivováno tím, že se chce autor přiblížit posluchači, chce ho zaujmout a také udržet určitou specifickou náladu písně. Pro ještě intenzivnější ozvláštnění písně je například negativní expresivum *žrádlo* zkombinováno s kladným deminutivem *kousíček*. Obecnému popisu expresivních slov se dále budeme věnovat v samostatné kapitole.

nádobí špína

*a **kousíčky žrádla***

*na vidličce zůstávají*⁵⁸

Dále se objevují slovesa jako například *zdejchnout se*⁵⁹, *spakovat* nebo negativní forma slovesa *marodit*⁶⁰.

snídani stráví

*pak **zdejchnout se zdráhaj***⁶¹

⁵³ Píseň *Popojedem* (Karton veverek, 2009).

⁵⁴ Píseň *Kapela na šňůře* (Karton veverek, 2009).

⁵⁵ Bylo nalezeno pouze ve *Slovníku spisovného jazyka českého*.

⁵⁶ Píseň *No tak ahoj* (Laskonky a kremrole, 2014).

⁵⁷ Píseň *Rande s panem Bendou* (Rande s panem Bendou, 2004).

⁵⁸ Píseň *Věrní* (Rande s panem Bendou, 2004).

⁵⁹ Sloveso bylo nalezeno pouze v *Slovníku spisovného jazyka českého*.

⁶⁰ Sloveso bylo nalezeno pouze v *Slovníku spisovného jazyka českého*.

⁶¹ Píseň *Věrní* (Rande s panem Bendou, 2004).

*Myši se spakují
a zmizí za polštáři⁶²*

*Přemýšlím stále dokola
čím bych vás vyléčil
S tou tváří vaší nevinou
já bych **nemarodil**⁶³*

Posledním slovním druhem, který zmíníme, jsou příslovce. Obecněčeské varianty příslovcí jsou v následujících případech použity pro udržení pravidelného rytmu.

*že mi to bylo **hnedka**⁶⁴ jasný
zahyne oběť nevinná
a i když měli efekty krásný
řekl bych, že to byla pičovina⁶⁵*

*Všechny tyhleto kecy vyblitý
chtěli bychom **ted'ka**⁶⁶ radši zkrátit⁶⁷*

3.1.2 Sociolekt

Další vrstvu bychom mohli také pojmenovat jako vrstvu vymezenou sociálními rozdíly. Užití tohoto termínu vyhovuje lépe než původní termín slang, jelikož ten zahrnuje pouze výrazy, které se spojují s určitou skupinou zájmovou a pro skupinu, kterou spojuje pracovní

⁶² Píseň *Myši na polštáři* (Karton veverek, 2009).

⁶³ Píseň *Gastrosexuál* (Naším klientům, 2011).

⁶⁴ Příklad příslovce bylo nalezeno pouze ve *Slovníku spisovného jazyka českého*.

⁶⁵ Píseň *Psi píseň* (Rande s panem Bendou, 2004).

⁶⁶ Příklad příslovce bylo nalezeno i ve *Slovníku spisovné češtiny*, zde však bylo označeno jako hovorové. Ve *Slovníku spisovného jazyka českého* bylo označeno kvalifikátorem *ob.*

⁶⁷ Píseň *Ganga*. (Polib si dědu, 2006).

prostředí se užívá termín profesní mluva.⁶⁸ Tradičně pod termín sociolekt tedy můžeme zařadit mluvu příslušníků určitého zaměstnání, určité společensky kladně nebo neutrálně hodnocené skupiny, které pojí jejich určitý zájem, ale i mluvu skupin, které jsou společností chápány negativně nebo jsou vyřazeny ze společnosti (argot). Výrazy typické pro sociolekt mohou mít různé funkce, a to podle toho, v jakém prostředí a skupině jsou tvořeny a využívány. My si pro potřebu vymezení těchto funkcí dále rozdělíme sociolektismy na profesionalismy a slangismy.⁶⁹

Za profesionalismy můžeme označit výrazy, které jsou nespisovné, ale mají terminologickou povahu. Motivací užití profesionalismů může být například jazyková ekonomie nebo jednoznačnost výrazů v daném prostředí. Často se jedná o nespisovnou formu terminologických výrazů například z prostředí lékařského nebo počítačového.⁷⁰ Slangismy označují v užším slova smyslu slang užívaný zájmovými skupinami. Tyto výrazy jsou stejně jako profesionalismy nespisovného rázu, ale oproti nim nesou často i citově zabarvený příznak. Jejich funkce je také odlišná, slouží pro zdůraznění vztahu uživatele příslušného výrazu ke konkrétní zájmové skupině. Mohou také vyjadřovat negativní vztah k oficiálnímu vyjadřování, ke kterému příslušníci dané sociálně vymezené skupiny vytvořili synonyma. Podle příslušnosti ke konkrétní skupině pak rozlišujeme různé druhy slangu, zmínit můžeme například slang *sportovní*, *železničářský*, *studentský* nebo *počítačový*. V některých případech je obtížnější poznat hranici mezi tím, jestli slovo náleží do slangu profesního nebo zájmového, jelikož velké množství činností má charakter jak profesní, tak zájmový.⁷¹

Specifickou oblastí sociolektu je argot. Současná definice argotu je však poněkud složitější. Problematiku definice argotu se podrobněji zabývá například Jaklová ve své studii

⁶⁸ BRÜCKNEROVÁ, Veronika. *Slovní zásoba v písniích zpěváka Xindla X*. Bakalářská práce, vedoucí Nedvědová, Blanka. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, Katedra českého jazyka, 2022.

⁶⁹ HUBÁČEK, Jaroslav – KRČMOVÁ, Marie (2017): SOCIOLEKT. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. [cit. 3. 4. 2024]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/SOCIOLEKT>.

⁷⁰ HUBÁČEK, Jaroslav – KRČMOVÁ, Marie (2017): SOCIOLEKT. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. [cit. 9. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/SOCIOLEKT>.

⁷¹ HUBÁČEK, Jaroslav – KRČMOVÁ, Marie (2017): SOCIOLEKT. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. [cit. 9. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/SOCIOLEKT>.

Budeme argot nově definovat? Argotem lze označovat buď pouze argoty historické, jakožto slova užívaná zloději a kriminálníky, nebo argot ponechat i jako označení pro některé současné výrazy, ale je však nutno nově definovat sociální skupinu, pro kterou je tato mluva specifická.⁷²

V písni *Wohnoutů* jsme našli pouze jeden výraz, který by potenciálně mohl být argotismem, a proto ho dále okomentujeme. Jedná se o výraz *pepík*, který nalezneme v písni *Pepičci*. Tento výraz označuje *Slovník nepsivné češtiny* jako argotický pro „kdysi muže (pražáka) žijícího na okraji kriminální komunity“.⁷³ V písni se však objevuje s velkým počátečním písmenem⁷⁴ ve formě plurálu (*Jsmé národ hrdech **Pepíků***⁷⁵) a vzhledem k celé tematice písně, která pojednává o typických vlastnostech obyvatelů Čech, tak spíše funguje jako generický výraz právě pro typického Čecha, jelikož jméno Josef a jeho domácká podoba Pepík je jedno z velmi častých a typických českých jmen.

Dále v písňových textech budeme označovat termínem sociolekt jak termíny spojené se skupinami zájmovými, tak s profesním prostředím. V analyzovaných textech *Wohnoutů* jsme našli několik sociolektismů, patřících k odlišným skupinám. Jednotlivé výrazy byly dohledány ve *Slovníku nepsivné češtiny*⁷⁶, kde se nachází i konkrétní zařazení do slangové oblasti. Jako první zmíníme slova, která jsou zařazena do slangu současné mládeže. Jsou to slova jako *úlet*⁷⁷, *kalit*⁷⁸, *smažky*⁷⁹, *kalba*⁸⁰ a (být) *navátý*⁸¹. Kromě slova *úlet* pojí všechny tyto výrazy jejich souvislost s užíváním alkoholu a omamných látek a konkrétně slovo *smažka* je kromě slangu současné mládeže také součástí drogového slangu⁸². Dále

⁷² JAKLOVÁ, Alena. *Budeme argot nově definovat?* Slovo a slovesnost [online], roč. 60, č. 4. České Budějovice, 1999. [cit. 9. 3. 2024]. Dostupné z: <http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=3859>.

⁷³ HUGO, Jan. *Slovník nepsivné češtiny: argot, slangy a obecná mluva od nejstarších dob po současnost: historie a původ slov*. Praha: Maxdorf, c2009. s. 305.

⁷⁴ Počáteční velké písmeno není hlavní důvod, proč bychom tento výraz neoznačili jako argotismus. Nalezli jsme totiž ve *Slovníku nepsivné češtiny* i spojení *pražský Pepík*.

⁷⁵ Píseň *Pepičci* (Karton veverek, 2009).

⁷⁶ HUGO, Jan. *Slovník nepsivné češtiny: argot, slangy a obecná mluva od nejstarších dob po současnost: historie a původ slov*. Praha: Maxdorf, c2009.

⁷⁷ Píseň *Gastrosexuál* (Našim klientům, 2011).

⁷⁸ Píseň *Našim klientům* (Našim klientům, 2011).

⁷⁹ Píseň *Popojedem* (Karton veverek, 2009).

⁸⁰ Píseň *Máslo na hlavě* (Rande s panem Bendou, 2004).

⁸¹ Píseň *Vrátnej* (Rande s panem Bendou, 2004).

⁸² HUGO, Jan. *Slovník nepsivné češtiny: argot, slangy a obecná mluva od nejstarších dob po současnost: historie a původ slov*. Praha: Maxdorf, c2009, s. 38.

nalezneme také zástupce slangu divadelního (*přebrept*⁸³, *rejža*⁸⁴) nebo policejního (*šmírák*⁸⁵). Zajímavé je spojení v písni *Jaroušek na tři*:

*Jen když **cajdá to** a hudba lalaláto
a xichty dokola štěstím oplývají
dámy v kožichu tíhnou k přepychu.*⁸⁶

Zde je užito spojení *cajdá to*, které je ve *Slovníku nespisovné češtiny* uvedeno ve tvaru *cajdat*, kde je ovšem toto slovo zařazeno do trampského slangu a jeho jediný význam je zde *chodit v přírodě*.⁸⁷ V této písni je však spíše sloveso *cajdat* odvozeno od slova *cajdák* (pomalá písnička). Můžeme tak toto slovo charakterizovat spíše jako okazionalismus.

3.2 Vrstva charakterizovaná původem

Výsledkem kontaktu dvou nebo více jazyků jsou tzv. výpůjčky. Při takovém procesu jazyk, který přejímá určitý jazykový materiál (jazyk replikující či cílový) z jiného jazyka (jazyk výchozí či zdrojový), integruje nové slovo do svého lexikonu.⁸⁸ Důvodem takového procesu je „jednak mezera v systému, kdy se přírodní, gastronomická či jiná kulturní, sociální n. technologická novinka přebírá spolu se svým označením v modelovém jaz. (mango, špagety, siesta, screening, notebook apod.), jednak potřeba označení, jež v sobě oproti existujícím označením nesou prestiž modelového jaz. (zákazník – klient, odbyt – marketing apod.), n. kde je zapotřebí expresivního označení.“⁸⁹ Jev, který je s tímto způsobem obohacování slovní zásoby spojen, se nazývá *adaptace*. Adaptace je přizpůsobení formy a významu výpůjček jazyka výchozího „výslovnosti a pravopisu i významovým kategoriím a formálním strukturám jazyka replikujícího“.⁹⁰

⁸³ Píseň *Pedro Isbek* (Karton veverek, 2009).

⁸⁴ Píseň *Dobrý den, pane Kohák* (Našim klientům, 2011).

⁸⁵ Píseň *Pseudobůček* (Polib si dědu, 2006).

⁸⁶ Píseň *Jaroušek na tři* (Polib si dědu, 2006).

⁸⁷ HUGO, Jan. *Slovník nespisovné češtiny: argot, slangy a obecná mluva od nejstarších dob po současnost: historie a původ slov*. Praha: Maxdorf, c2009, s. 81.

⁸⁸ NEKULA, Marek (2017): VÝPŮJČKA. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*.

[cit. 26. 2. 2024]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/VÝPŮJČKA>.

⁸⁹ Tamtéž.

⁹⁰ NEKULA, Marek (2017): ADAPTACE VÝPŮJČEK. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*.

[cit. 26. 2. 2024]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/ADAPTACE VÝPŮJČEK>.

Podle míry adaptace můžeme výpůjčky rozdělit na *pravé výpůjčky*, jež se plně adaptovaly do nově příchozího systému (*např. hřbitov, barva*), dále na *cizí slova* (*např. aritmetika, kino*), jež se přizpůsobily novému jazykovému systému pouze z části, a to například syntakticky a morfologicky, kdežto z hlediska pravopisu a výslovnosti si stále zachovávají své znaky původního jazyka. Poslední skupinu výpůjček tvoří *citátová slova*, jako například *faux pas, de facto* nebo *science fiction*.⁹¹

V analyzovaných textech se objevuje poměrně výrazné množství výpůjček, největší zastoupení však představuje druhá zmíněná skupina *cizích slov*. Znaky, podle kterých můžeme na první pohled indikovat cizí původ slov jsou: hláska *g* ve slovech *elegán*⁹², *geodet*⁹³, *gastrosexuál*⁹⁴ či *genetika*⁹⁵; psaní *ó* ve slově *balón*⁹⁶; odlišné psaní *i/y* v porovnání s českými slovy ve slovech *dikce*⁹⁷, *cholerik*⁹⁸, *kinetika*⁹⁹ nebo *divan*¹⁰⁰; neobvyklé kombinace hlásek oproti neutrálním českým slovům ve slovech *teorie*¹⁰¹, *poetika*¹⁰². U dalších slov (*například parta*¹⁰³ nebo *rum*¹⁰⁴) není jejich cizost na první pohled patrná.¹⁰⁵ Tato cizí slova jsou v textu užita především kvůli realizaci rýmu (*spolu s kamarády nomády, nechat domovinu za zády*¹⁰⁶), nebo udržení rytmické struktury verše:

táta popadl kytaru

hej drobotino postaru

*sólo dám stylem volným*¹⁰⁷

⁹¹ Tamtéž.

⁹² Píseň *Vrátnej* (Rande s panem Bendou, 2004).

⁹³ Tamtéž.

⁹⁴ Píseň *Gastrosexuál* (Naším klientům, 2011).

⁹⁵ Píseň *Vrátnej* (Rande s panem Bendou, 2004).

⁹⁶ Píseň *Baróni s kanóny* (Rande s panem Bendou, 2004).

⁹⁷ Píseň *Še-ve-le-ní* (Rande s panem Bendou, 2004).

⁹⁸ Píseň *Vrátnej* (Rande s panem Bendou, 2004).

⁹⁹ Tamtéž.

¹⁰⁰ Píseň *Máslo na hlavě* (Rande s panem Bendou, 2004).

¹⁰¹ Píseň *Ganga* (Polib si dědu, 2006).

¹⁰² Píseň *Princezny nohy* (Polib si dědu, 2006).

¹⁰³ Píseň *Dokonalá iluze* (Karton veverek, 2009).

¹⁰⁴ Píseň *Rande s panem Bendou* (Rande s panem Bendou, 2004).

¹⁰⁵ HAUSER, Přemysl. *Nauka o slovní zásobě*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986. s. 52.

¹⁰⁶ Píseň *O básnících* (Naším klientům, 2011).

¹⁰⁷ Píseň *Jaroušek na tři* (Polib si dědu, 2006).

Dále také mohou fungovat jako stylisticky, ale i melodicky zajímavý prvek. Zajímavé je například užití v písni *Vrátnej*, kde je vytvořen výčet náhodně po sobě jdoucích slov, které pojí pouze jejich identická koncová část slova *-ika* nebo *-ota*.

*Jenom vrátnej, poetika,
cholerika, baviče i politika
Vrátnej, genetika, kinetika,
topiče i nelogika*

(...)

*Vrátnej, vod pilota, kamelota,
podavače po robota¹⁰⁸*

Z citátových slov se objevilo pouze *faux pass*, a to v písni *Věrní*, kdy motivací bylo ještě výrazněji akcentovat nepřijatelnost „střídání pozvání do chlivů“, čímž je pravděpodobně myšleno navštěvování nevěstinců. Toto upevňuje i použití *faux pass* jako samostatného verše, který následuje po verši „no fuj“.

*je známý všem známejm
a zvláště těm
co rádi střídaj pozvání do chlivů
no fuj
faux pass¹⁰⁹*

3.3 Vrstva charakterizovaná časovou platností

Slova charakterizovaná časovým příznakem můžeme rozdělit na slova, která postupně časem z centra jazyka ustupují, a naopak ta, která nově vznikají a teprve se do systému jazyka dostávají. Vrstvu jazyka, která je zastaralá, můžeme dále rozdělit na *archaismy* a *historismy*, slova nová pak nazýváme *neologismy*.¹¹⁰

¹⁰⁸ Píseň *Vrátnej* (Rande s panem Bendou, 2004).

¹⁰⁹ Píseň *Věrní* (Rande s panem Bednou, 2004).

¹¹⁰ HAUSER, Přemysl. *Nauka o slovní zásobě*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986. s. 40.

Archaismy jsou slova, která pojmenovávají skutečnost, pro kterou však jazyk používá jiné, živější slovo. Oproti tomu historismy pojmenovávají již zaniklou skutečnost. V textech *Wohnoutů* se zastaralá slova objevují pouze v několika případech. Konkrétně je to archaismus *krčma* a historismy *kníže* a *dukát*. Archaismus *krčma* je užit v písni *Durová kovbojka*¹¹¹, která vypráví o námořní plavbě a tento archaismus zapadá do stylizace a tematiky celé písně. Stejně tak je tomu u historismu *kníže* v písni *Baróni s kanóny*¹¹², jež pojednává o ozbrojeném konfliktu „barónů“. Historismus *dukát* nalezneme v písni *Kapela na šňůře*, kde oproti předchozím příkladům tento historismus slouží pouze jako součást rýmu, jelikož celá píseň není nijak historicky stylizovaná a slovo *dukát* zde zastupuje finanční prostředky obecně.

jenže pak najednou

*jim dojdou **dukáty***

a tak na náměstích

*zavlažou plakáty*¹¹³

3.3.1 Neologismy a okazionální jednotky

Jako neologismus můžeme chápat takovou jazykovou jednotku, která nese charakteristický příznak novosti. Neologismy mohou častěji pojmenovávat nové entity, ale také fungují jako synonyma k již vzniklým pojmenováním bez nutnosti pojmenování nové entity. Mohou tak fungovat jako slova, která vytlačují již existující lexémy do periferie slovní zásoby, čímž se tyto pojmy stávají archaickými. Můžeme se setkat také s tzv. neosémantismy, neboli lexikálními jednotkami, které jsou již součástí systému slovní zásoby, ale jejich sémantické spektrum bylo rozšířeno.¹¹⁴

Vedle vlastních neologismů, které se skutečně zařadily do centra slovní zásoby a které se objevují v různých oblastech komunikace, se objevují i jednotky okazionální. To jsou takové nové lexikální jednotky, jež nalezneme pouze v konkrétním komunikátu, jsou

¹¹¹ Píseň *Durová kovbojka* (Rande s panem Bendou, 2004).

¹¹² Píseň *Baróni s kanóny* (Rande s panem Bendou, 2004).

¹¹³ Píseň *Kapela na šňůře* (Karton veverek, 2009).

¹¹⁴ JANOVEC, Ladislav. Neologie. In: ADÁMKOVÁ, Petra a kol. *Dynamika českého lexika a lexikologie. Studie k moderní mluvnici češtiny 4*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. str. 106.

vytvořené uživatelem pro speciální účel a které mohou obsahovat například neproduktivní či neexistující morfémy. Sem patří *okazionalismy* a *autorská slova* či *potenciální lexémy*.¹¹⁵

Potenciální lexémy vycházejí z dosud nevyužitých možností slovotvorných hnízd, kdy v systému jazyka existují potenciální jazykové znaky, které se opírají o možnosti vzniku slabik podle slabičného principu konkrétního jazyka. Potenciální lexémy mohou například označovat skutečnost, která již však má své pojmenování pomocí jiného slovotvorného prostředku, tudíž nové potenciální pojmenování není potřeba využívat.¹¹⁶ Autorská slova, jsou nové lexikální jednotky, které již podle názvu pocházejí od autora, který je znám a jejich výskyt je charakteristický pro umělecké texty.¹¹⁷ Avšak podle *Nového encyklopedického slovníku češtiny* je termín autorská slova pouze další obecné označení pro okazionalismy samotné, tj. slova, která jsou užitá jednorázově, jsou vázaná na kontext a v porovnání s neologismy nebyla přijata uživateli jazyka do jeho systému.¹¹⁸ S touto definicí okazionalismů budeme pracovat i dále.

Co se týče slovní zásoby kapely *Wohnout* spíše než s neologismy pracuje hudební skupina s jednotkami okazionálními. Podle *Slovníku neologismů 1 a 2*, bychom zde našli taková slova jako například *datazabáze*¹¹⁹, *kauza*¹²⁰, *barbína*¹²¹ nebo *totalita*¹²². Tyto slovníky však vznikly v roce 1998 a 2004, tudíž od této doby se tato slova zařadila do centra slovní zásoby, ztratila příznak novosti a nalezneme je tak například i ve *Slovníku spisovné češtiny* nebo v internetovém online *Akademickém slovníku současné češtiny*. My se budeme tedy dále budeme zabývat okazionálními jednotkami. Slova, která jsme nedohledali ve *Slovníku spisovné češtiny*, a tudíž mohla být potenciálními okazionalismy, jsme dále ještě ověřili v *Českém národním korpusu* a následně ještě v internetovém slovníku *Čeština 2.0*,

¹¹⁵ JANOVEC, Ladislav. Neologie. In: ADÁMKOVÁ, Petra a kol. *Dynamika českého lexika a lexikologie. Studie k moderní mluvnici češtiny 4*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. str. 106.

¹¹⁶ Tamtéž.

¹¹⁷ JANOVEC, Ladislav. Neologie. In: ADÁMKOVÁ, Petra a kol. *Dynamika českého lexika a lexikologie. Studie k moderní mluvnici češtiny 4*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. str. 115.

¹¹⁸ MARTINCOVÁ, Olga (2017): OKAZIONALISMUS. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. [cit. 9. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/OKAZIONALISMUS>.

¹¹⁹ *Píseň ABC* (Karton veverek, 2009).

¹²⁰ *Píseň Myši na polštáři* (Karton veverek, 2009).

¹²¹ *Píseň Barbíno?* (Laskonky a kremrole, 2014).

¹²² *Píseň Dokonalá iluze* (Karton veverek, 2009).

kam mohou všichni uživatelé přidávat nová slova, se kterými se setkávají v každodenním životě.

Jako první zmíníme tři slova, která spojuje jejich identická koncová část -eta v písni *Vrátnej*:

Vrátnej, geodeta, mažoreta,

*kytareta, basareta*¹²³

Motivací vzniku a užití těchto slov bylo pravděpodobně ozvláštňení textu za pomoci náhodných slov končících identicky. V této písni se totiž stejný prvek objevuje několikrát, pouze se střídá podoba opakující se koncové části. Sled po sobě jdoucích slov, která mají stejnou koncovou část a zároveň identický počet slabik, umožňuje zachovat pravidelný rytmus písně, přičemž význam slov a jejich logická návaznost nejsou podstatné.

Dalším okazionalismem je slovo *Kulibrci*¹²⁴. Sám Jan Homola, zpěvák, kytarista a jeden z hlavních tvůrců textů kapely *Wohnout*, v rozhovoru řekl, že tento název písně byl doslova *omyl*, jelikož si myslel, že je to slovo běžné a lidé ho znají. „Říkal nám tak děda a my si mysleli, že je to běžné slovo. Když se mě na koncertech lidí ptali, kdo jsou kulibrci, odpovídal jsem, že si tak někteří lidé mezi sebou říkají. Nikdo to ale neznal. Později jsme zjistili, že to slovo je specifické pro naši rodinu.“¹²⁵

Další tři slova pojí jejich neobvyklá forma grafická¹²⁶. Jsou to slova *xicht*, *wohnutý* a *rayda*. Zhrubělý název pro obličej nalezneme v podobě *ksicht* i ve *Slovníku spisovného jazyka českého*, avšak v podobě s počátečním *x* byl nalezen pouze ve slovníku *Čeština 2.0*. Tento rozdílný způsob grafického záznamu tohoto slova bychom však při pouhém poslechu písně nezaznamenali, jde tak pravděpodobně pouze o ozvláštňení psané verze. Stejný případ zaznamenáme i u adjektiva *wohnutý*¹²⁷, které odkazuje na název skupiny *Wohnout*.

¹²³ Píseň *Vrátnej* (Rande s panem Bendou, 2004).

¹²⁴ Píseň *Kulibrci* (Polib si dědu, 2006).

¹²⁵ ŠPULÁK, Jaroslav. *Vypsaná fixa a Wohnout: Není možné, abychom se nepotkávali*. [online]. In: *Novinky.cz*. 24. 10. 2015 [cit. 9. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/clanek/kultura-vypsana-fixa-a-wohnout-neni-mozne-abychom-se-nepotkavali-329693>.

¹²⁶ I přes to, že při poslechu grafická podoba nehraje roli, rozhodli jsme se ji zde okomentovat, vzhledem k tomu, že pracujeme s psanou formou písňových textů.

¹²⁷ Píseň *Jaroušek na tři* (Polib si dědu, 2006).

Třetí slovo *rayda* je zajímavé nejenom z hlediska grafického, ale i významového. Toto slovo nalezneme pouze ve formě *rajda*, a to i ve *Slovníku nespisovné češtiny*. Zde jsou uvedeny dva významy: *vulgárně žena často střídající sexuální partnery* nebo *rajská omáčka*.¹²⁸ Pokud bychom se zaměřili pouze na písňový text, pravděpodobně bychom došli k názoru, že slovem *rayda* je myšlen význam první (*vulgárně žena často střídající sexuální partnery*), avšak pokud si k poslechu písně přidáme i audiovizuální složku v podobně hudebního videoklipu, nabízí se i varianta druhá, tj. *rajská omáčka*, jelikož v hudebním videoklipu se ženy v pokročilejším věku dobrovolně koupou v tekutině (pravděpodobně právě *rajská omáčka*), která je udělá opět mladými.

Dále nalezneme například slovo *posedlík* (člověk, který je něčím velmi posedlý), nebo kompozitum *tichovrazi*. První slovo bylo pravděpodobně užito z důvodu potřeby jednoho slova, které by označilo osobu posedlou určitou věcí, jelikož komplexní popis pomocí adjektiva či vedlejší věty by byl příliš dlouhý.

Sem jen mladej, blbej

*nerozvážnej šmírák **posedlík, posedlík***¹²⁹

Složené slovo *tichovrazi* je užito v písni *Vojáci*. Tato píseň vytváří paralelní představu ozbrojeného konfliktu s hudbou, ve kterém však vojáci místo zbraní využívají kytary a místo nábojů tóny. *Tichovrazi* je pak spojení slov *vrah* a *ticho* a výsledný význam nově vzniklého slova je *vrah, který zabíjí ticho, tím, že hraje na hudební nástroje*.

Kytary jsou zbraně

a těmi míříme do uší

a tóny patrony

kterými střílíme do duší.

(...)

*Zlí **tichovrazi** mají ve strunách*

¹²⁸ HUGO, Jan. *Slovník nespisovné češtiny: argot, slangy a obecná mluva od nejstarších dob po současnost: historie a původ slov*. Praha: Maxdorf, c2009. s. 345.

¹²⁹ Píseň *Pseudobůček* (Polib si dědu, 2006).

náboje slávy, střílí do duše všem, co o to stojí

touží po invazi, touží po ránách

*a do armády jdou jen vyvolení, co se nebojí.*¹³⁰

Obecně můžeme říct, že okazionální jednotky jsou užity z důvodu aktualizace textu a jeho ozvláštnění.

3.4 Vrstva charakterizovaná slohovými příznaky

Podle slohových příznaků můžeme rozdělit slovní zásobu na vrstvu knižní, vrstvu hovorovou, termíny a poetismy. Slova hovorová jsou vázána na projevy mluvené a je příznačná pro slohový styl hovorový, na druhou stranu vrstva knižní není příznačná pro žádný specifický styl, pouze je vázaná na psanou komunikaci.¹³¹

Vrstva termínů je typická pro styl odborný, tudíž splňují kritéria, která jsou žádoucí právě pro odborný slohový styl: jsou to slova jednoznačná a bez citového zabarvení. Naproti tomu stojí poetismy, které jsou příznačné právě svojí expresivitou a přísluší slohovému stylu uměleckému, kde není jednoznačnost ani neutralita potřeba.¹³² My se však konkrétně těmto dvěma vrstvám věnovat nebudeme, jelikož se v rozebíraných textech neobjevují. Absence terminologických výrazů není vzhledem k jejich povaze a typickému výskytu (odborný styl) neobvyklá. Poetismy bychom však mohli v textu umělecké povahy očekávat. Avšak jak upozorňuje i *Nový encyklopedický slovník*, poetismy nabývají postupně často až archaického rázu a k aktualizaci se tak využívá jiných prostředků, velmi často například metafor.¹³³ Stejně tak je tomu i u rozebíraných textů hudební skupiny *Wohnout*, která aktualizuje své texty pomocí jiných aktualizčních prostředků než poetismů. Těmito prostředky se budeme zabývat v pozdějších kapitolách.

¹³⁰ Píseň *Vojáci* (Laskonky a kremrole, 2014).

¹³¹ HAUSER, Přemysl. *Nauka o slovní zásobě*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986. s. 29.

¹³² Tamtéž.

¹³³ JELÍNEK, Milan, VEPŘEK, Jarmil (2017): POETISMUS. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. [cit. 2. 4. 2024]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/POETISMUS>.

3.4.1 Slova hovorová

Pojem hovorová čeština má opět složitější ukotvení v systému jazyka a v průběhu let se její chápání různě proměňovalo a vyvíjelo. Můžeme ji definovat jako formu spisovného jazyka, která je užívána v běžném denním hovoru.¹³⁴ Hugo definuje hovorovou češtinu jako součást již zmíněného standardu, ale považuje ji za přechodný prostor mezi jazykem spisovným a nespisovným.¹³⁵

Hauser upozorňuje na velmi tenkou hranici mezi hovorovou vrstvou a obecnou češtinou a slangem, jímž následkem pak může být příslušnost slov k více vrstvám jazyka současně. Zmínit můžeme také fakt, že vrstva hovorová je v neustálém vývoji a přísluší živému mluvenému jazyku, tudíž se například neologismy nejprve mohou objevit v hovorové vrstvě.¹³⁶

Slova, která budeme považovat za hovorová jsou ta, která jsou dohledatelná ve *Slovníku spisovné češtiny* a jsou označena jako hovorová. Objevují se substantiva jako například (za) *pakatel*¹³⁷, *malér*¹³⁸ nebo *finta*¹³⁹. Dále adjektivum *děsný* (velký)¹⁴⁰, či částice *fakt*. Posledním slovním druhem jsou citoslovce *servus*¹⁴¹ a *nazdar*, které jsou společně ještě s neutrálním *ahoj* součástí jednoho verše v písni *Festivalová*:

Servus, nazdar, ahoj, festival

*dáme deset a mažeme dál*¹⁴²

Tento výčet synonymních výrazů pro pozdrav je použit v písni pro zachování rytmické struktury a pravděpodobně i pro ozvláštnění celého verše.

¹³⁴ HOFFMANNOVÁ, Jana. (2017): HOVOROVÝ STYL. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy–Nový encyklopedický slovník češtiny*. [cit. 10. 3. 2024]. Dostupné z: https://www.czechency.org/slovník/HOVOROVÝ_STYL.

¹³⁵ HUGO, Jan. *Slovník nespisovné češtiny: argot, slangy a obecná mluva od nejstarších dob po současnost: historie a původ slov*. Praha: Maxdorf, c2009. s. 10.

¹³⁶ HAUSER, Přemysl. *Nauka o slovní zásobě*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986. s. 30.

¹³⁷ Píseň *Rande s panem Bendou* (Rande s panem Bendou, 2004).

¹³⁸ Píseň *Dům bez oken* (Polib si dědu, 2006).

¹³⁹ Píseň *Padák* (Naším klientům, 2011).

¹⁴⁰ Píseň *Psí píseň* (Rande s panem Bendou, 2004).

¹⁴¹ Citoslovce *servus* jsme našli pouze ve *Slovníku spisovného jazyka českého*, jelikož má již zastaralý příznak.

¹⁴² Píseň *Festivalová* (Rande s panem Bendou, 2004).

3.4.2 Slova knižní

Jak již bylo řečeno, slova knižní jsou vázaná na psanou komunikaci, avšak mohou se objevit i v mluvených projevech, které mají slavnostní ráz. Můžeme je nalézt ve všech slohových stylech, kde vždy nesou určitou příznakovost oproti slovům neutrálního rázu.¹⁴³

V textech *Wohnoutů* se překvapivě vzhledem k celkové charakteristice jejich písni několik knižních výrazů objevuje. Motivací užití slov *plenér*, *plémě*, či knižního tvaru slovesa *dýchat*, *dýše*, je rým:

na zed' mi ťukaj sousedi taky v maléru
*jako já fňukaj, my chceme dělat v **plenéru***¹⁴⁴

*muži to **plémě***

...

*pohledy do země*¹⁴⁵

Bydlíme tiše

A když nám kručí v břiše

Svěží vzduch plně nasytí

*Lehce se **dýše***¹⁴⁶

Ve stejné písni jako sloveso *dýše* se objevuje i adjektivum *čarokrásný*¹⁴⁷. Zde je motivací pravděpodobné ozvláštňení textu a dokreslení atmosféry celé písně *Ježci*, jež vypráví o jednoduchém, avšak krásném životě těchto živočichů. Stejnou funkci, tj. ozvláštňení textu, mají také slova *floskule*¹⁴⁸ nebo *múza*¹⁴⁹.

¹⁴³ HAUSER, Přemysl. *Nauka o slovní zásobě*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986. s. 32.

¹⁴⁴ Píseň *Dům bez oken* (Polib si dědu, 2006).

¹⁴⁵ Píseň *Když chlapi pláčou* (Polib si dědu, 2006).

¹⁴⁶ Píseň *Ježci* (Naším klientům, 2011).

¹⁴⁷ Tamtéž.

¹⁴⁸ Píseň *Mýši na polštáři* (Karton veverek, 2009).

¹⁴⁹ Píseň *Pseudobůček* (Polib si dědu, 2006).

3.5 Vrstva charakterizovaná expresivitou

Expresivní slova jsou taková, která mají kromě svého nociónálního významu přidány i příznak citový, hodnotící či volní. Expresivita chápeme jako pragmatickou složku významu lexikálních jednotek, která nám ukazuje konkrétní postoj mluvčího k danému výrazovému prostředku.¹⁵⁰

Expresivitu můžeme vyjádřit v odlišných jazykových rovinách různými speciálními prostředky. V rovině fonetické signalizuje expresivní charakter slova užití neobvyklých hláskových uskupení, pomocí kterých pak vznikají slova eufonní, neboli slova, která jsou příjemně znějící, nebo naopak slova nelibozvučná, kakofonní.¹⁵¹

Expresivita slovotvorná je často tvořena speciálními sufixy a často se spojuje s dvěma slovotvornými kategoriemi: slovy zdrobnělými a slovy zveličelými. Nociónální složka lexikálního významu u deminutiv je označení kvantity. Přidaný expresivní příznak je u deminutiv často kladný jako například ve slovech *děťátko* nebo *kočička*, ale může být i záporný jako ve slovech *sousedíček* nebo *spisovatýlek*. Oproti tomu augmentativa jsou expresivní vždy, zpravidla nesoucí záporný příznak (*psisko*, *babizna*).¹⁵²

Expresivitu lexikální můžeme dále rozdělit na *vulgarismy*, *depreciativa* (*slova hanlivá*), *dysfemismy* (*pejorativa*), *eufemismy*, *dětská slova*, *hypokoristika*, *deminutiva* a *augmentativa*.¹⁵³ Hauser rozděluje slova s expresivními příznaky na ty s citově pozitivními příznaky a s citově zápornými příznaky. Do kladných expresiv řadí *slova familiární*, *hypokoristika*, *dětská slova* a *eufemismy*. Do negativních pak *slova hanlivá*, *zhrubělá*, *vulgarismy* a *dysfemismy*. U některých slov není přesně vyhraněno, do kterého druhu bychom ho zařadily, tudíž mluvíme pouze o citově zabarveném slově bez konkrétní specifikace.¹⁵⁴

¹⁵⁰ KŘÍSTEK, Michal (2017): EXPRESIVUM. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny.

[cit. 12. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/EXPRESIVUM>.

¹⁵¹ Tamtéž.

¹⁵² HAUSER, Přemysl. *Nauka o slovní zásobě*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986. s. 49.

¹⁵³ KŘÍSTEK, Michal (2017): EXPRESIVUM. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny. [cit. 12. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/EXPRESIVUM>.

¹⁵⁴ HAUSER, Přemysl. *Nauka o slovní zásobě*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986. s. 50–51.

Expresivitu lexikální můžeme dále členit na *inherentní* a *adherentní*. Expresivitu inherentní je možné u lexému identifikovat i bez znalosti kontextu (*hubeňour*, *spinkat*), expresivitu adherentní identifikujeme u slova pouze v určitém kontextu a váže se na přenesení základního významu slova (*stará* ve smyslu *manželka*).¹⁵⁵

3.5.1 Vulgarismy

Vulgarismus je výraz, který vyjadřuje negativní a emotivní postoj mluvčího ke skutečnosti o které referuje. Oproti pouhým negativně zabarveným slovům nese vulgarismus ještě odstín hrubosti. Vulgarismy často slouží jako prostředek urážení, nadávání či proklínání. Některé vulgarismy postupně získávají charakter parazitních výrazů, jejichž užitím mluvčí nepřidává ke své výpovědi žádný přidaný význam nebo expresivitu, to je například slovo *vole*. Vulgarismy můžeme rozdělit na několik skupin podle toho, co konkrétně označují, jsou to například vulgarismy související s vylučováním, související s lidskými genitáliemi, související s výraznými vzhledovými rysy, urážející ženu nebo její chování a další.¹⁵⁶

V textech hudební *Wohnout* se objevují vulgarismy různého druhu. Vyskytuje se zde vycpávkové spojení *vole* ve variantě *ty vole* nebo *hele vole*. Některé výrazy pouze zdůrazňují atmosféru celé písně, můžeme zmínit například píseň *Popojedem*, kdy se v jedné sloce objevuje několik vulgarismů:

Smažky, štětky, pajzly

a vybydlený hajzly, bordýlek

lacinej hotýlek

rozpoznej hajzly

když má každěj stejnej modýlek

*na krku motýlek*¹⁵⁷

¹⁵⁵ KRŮSTEK, Michal (2017): EXPRESIVUM. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny. [cit. 12. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/EXPRESIVUM>.

¹⁵⁶ JELÍNEK, Milan, VEPŘEK, Jarmil (2017): VULGARISMUS. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny. [cit. 12. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/VULGARISMUS>.

¹⁵⁷ Píseň *Popojem* (Karton veverka, 2009).

Výraz *hajzl* má ve sloce dva různé významy, první slovo je *záchod*, druhé výraz označuje *špatného člověka*.

Některé vulgarismy jsou motivované rýmovou shodou, například výrazy *píčovina*, *prdel* nebo slovo *sračka*, které tvoří rým vnitřní, neboli souzvuk slabik uprostřed verše.¹⁵⁸

zahyne oběť nevinná
a i když měli efekty krásný
*řekl bych, že to byla **píčovina***¹⁵⁹

Jste klienti naší kapely,
*naše firma je trošku v **prdeli**.*¹⁶⁰

Vracím se domů nad ránem, kvalitním vínem omámen
*Z přímek se stávají zatačky, točí se svět, jsem na **sračky***¹⁶¹

3.5.2 Slova s pozitivním příznakem

Ve vybraných textech se objevuje několik slov důvěrných či familiárních, jako například *lásko*, *miláčku*, *pusinko*, *drahá*. První tři výrazy se objevují v písni *Padák*, která pojednává o muži, jenž byl propuštěn z práce a vysvětluje své partnerce jejich současnou špatnou finanční situaci, která má negativní vliv i na jejich partnerský vztah. Tato důvěrná oslovení jsou tak dána do kontrastu s pesimistickým charakterem celé písně. Zároveň tato důvěrná oslovení v průběhu písně kombinuje i s negativními, jako například *stará*.

Dostal jsem padáka v kapele, nadále
*budeme, **má milá**, živořit v kanále*
Dojdou nám peníze, bude to za chvíli

¹⁵⁸ PETERKA, Josef. *Teorie literatury pro učitele*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2001.s. 121.

¹⁵⁹ Píseň *Psí píseň* (Rande s panem Bendou, 2004).

¹⁶⁰ Píseň *Našim klientům* (Našim klientům, 2011).

¹⁶¹ Píseň *Svaz českých bohémů* (Našim klientům, 2011).

skončí ti, láska má, ty tvoje manýry, ty tvoje manýry

(...)

do vlásků vrazíš si v podzemí natáčku

*neboj se, zvykneš si, zvykneš si **miláčku***

(...)

***Stará** se bude parádit v putice na WC*

až nohy si a ruce umyje v lavoru

dojde mi pro podporu¹⁶²

Dále se objevují i domácká slova a hypokoristika, uvést můžeme například *strýček*¹⁶³, *strejda*¹⁶⁴, *maminka*¹⁶⁵, *dědeček*¹⁶⁶, *babička*¹⁶⁷ nebo domácké podoby proprií *Jaroušek*¹⁶⁸, *Marjánka*¹⁶⁹.

Jako poslední můžeme zmínit eufemismy. Několikrát objevilo užití slovesa *zahynout* popř. s negativním prefixem *ne-*, které užíváme při zjemnění slovesa *zemřít*.

těch 32° ve stínu mi dělá dobře

***nezahynu**, tomu se diví¹⁷⁰*

Zajímavé je užití v písni *Popojedem*¹⁷¹, ve které je místo formulace, že *bubeník byl zastřelen*, užitá *zavrtalo se želízko do těla bubeníka*. Zde funguje eufemizace jako aktualizace a obohacení textu.

¹⁶² Píseň *Padák* (Našim klientům, 2011).

¹⁶³ Píseň *Indie* (Laskonky a kremrole, 2014).

¹⁶⁴ Píseň *Festivalová* (Rande s panem Bendou, 2004).

¹⁶⁵ Píseň *Don Čičo* (Polib si dědu, 2006).

¹⁶⁶ Píseň *Bombaj* (Našim klientům, 2011).

¹⁶⁷ Píseň *Pepičci* (Karton veverek, 2009).

¹⁶⁸ Píseň *Jaroušek na tři* (Polib si dědu, 2006).

¹⁶⁹ Píseň *Durová kovbojka* (Rande s panem Bendou, 2004).

¹⁷⁰ Píseň *Rande s panem Bendou* (Rande s panem Bendou, 2004).

¹⁷¹ Píseň *Popojedem* (Karton veverek, 2009).

3.5.3 Slova s negativním příznakem

Kromě již zmíněných vulgarismů se setkáme v písních také s dalšími negativně zabarvenými výrazy. Nejčastěji se jedná o zhrubělá či hanlivá oslovení osob, a to jak mužského, tak ženského pohlaví. Zmínit můžeme například *čubka*¹⁷², *pacholek*¹⁷³, *kanec*¹⁷⁴, *hovado*¹⁷⁵, *sketa*¹⁷⁶ či *pitomec*¹⁷⁷. Slova *hovado*, *pitomec* a *sketa*, mohou označovat muže i ženu. Pro taková substantiva v češtině používáme název *vespolná*, která sice mají svůj gramatický rod, ale označují osoby obou pohlaví.¹⁷⁸ Rozlišení konkrétního pohlaví pak poznáme až z kontextu. Konkrétně tato tři hanlivá označení v písních fungují jako označení lidí obecně, bez ohledu na pohlaví.

A z hory Říp

nám praotec mává

*mějte se krásně **hovada***

kde se žije líp

teď' národ se hádá

*identifikujeme **pitomce***

milá kolegyně, co říkáte

jsme obyvatelé blázince

šilenej děda, či praděda

či ňáká jiná teta

¹⁷² Píseň *Psí píseň* (Rande s panem Bendou, 2004).

¹⁷³ Píseň *Polib si dědu* (Polib si dědu, 2006).

¹⁷⁴ Píseň *Don Čičo* (Polib si dědu, 2006).

¹⁷⁵ Píseň *Pepičci* (Karton veverek, 2009).

¹⁷⁶ Píseň *Polib si dědu* (Polib si dědu, 2006).

¹⁷⁷ Píseň *Velmi inspirativní* (Laskonky a kremrole, 2014).

¹⁷⁸ CVRČEK, Václav a Univerzita Karlova. *Mluvnice současné češtiny, 1: Jak se píše a jak se mluví*. V Praze: Karolinum, 2010. s. 136.

co kdyby tam hnila sketa

Dále se setkáme kromě zmíněnému eufemismu slovesa *zemřít* i dysfemismus *chcípnout*.

3.5.4 Deminutiva

Po přezkoumání excerpovaného materiálu bylo zjištěno, že se v textech objevuje velké množství zdobných slov, proto se na ně zaměříme ve zvláštní kapitole. Jak již bylo řečeno, deminutiva často nenesou žádný citový příznak a označují pouze věci kvantitativně menší. My se zaměříme na expresivní deminutiva.

Můžeme se setkat s deminutivou *rypáček*¹⁷⁹ nebo *bordýlek*¹⁸⁰, které jsou v neutrální podobě *rypák* a *bordel* považovány za vulgarismy, tudíž i jejich zdobný tvar nese negativní příznak. Užití deminutivního derivátu vytváří kontrast k ostatním výrazům celé písně a k celkové tematice.

Smažky, štětky, pajzly

*a vybydlený hajzly, **bordýlek***

lacinej hotýlek

Dále se můžeme setkat s deminutivním tvarem zhrubělého slova *pipina*, který byl v textu užit ve tvaru *pipinkám*.

kůzlátka se tulej k maminkám

pátek obyč

*a frájové se tulej k **pipinkám***¹⁸¹

Zde je užití motivováno nejen rýmem, ale i použitím dalších deminutivních podob ve stejné sloce (*kůzlátkám, maminkám*).

Často se deminutiva vyskytují v neobvyklých spojeních, ve kterých užití zdobného slova vytváří zajímavý nebo kontrastní prvek k dalším užitým slovům, například *kousičky*

¹⁷⁹ Píseň *Dokonalá iluze* (Karton veverek, 2009).

¹⁸⁰ Píseň *Popojedem* (Karton veverek, 2009).

¹⁸¹ Píseň *Don Číčo* (Polib si dědu, 2006).

*žrádla*¹⁸², *lahvička rumu*¹⁸³, *do vlásků si vrazíš natáčku*¹⁸⁴ nebo z *huby vypustíme obláček*¹⁸⁵.
Uvést můžeme také část z písně *Příběh*, ve které se objevují negativní expresiva, jako například *pech*, *vole* nebo *palice* (hlava), avšak další sloka je tvořena převážně deminutivy.

Ty vole no to je pech

až se mi zastavil dech

(...)

ta rána do palice

na jihu u hranice

(...)

stala se chybička

chybička maličká

viděla Vopička

co je to rybička

viděla trubičku

*jak hodil rybičku*¹⁸⁶

¹⁸² Píseň *Věrní* (Rande s panem Bendou, 2004).

¹⁸³ Píseň *Vrátnej* (Rande s panem Bendou, 2004).

¹⁸⁴ Píseň *Padák* (Naším klientům, 2011).

¹⁸⁵ Píseň *Rande s panem Bendou* (Rande s panem Bendou, 2004).

¹⁸⁶ Píseň *Příběh* (Karton veverek, 2009).

4 Slovní hříčky

Slovní hříčka, nebo také *kalambúr*, je jedním z prostředků aktualizace jazykových prostředků užitých v textu. Účelem aktualizací je především pobavit čtenáře, v našem případě posluchače. Tyto aktualizace jsou vystavěny na základě zvukové, méně často i grafické, podobnosti slov či slovních spojení, jež však mají rozdílný význam, nebo také na obnově významu původního, který byl významovým posunem slova setřen.¹⁸⁷

Můžeme mluvit o několika způsobech tvoření slovních hříček. Často se jedná o užití víceznačnosti, a to jak polysémie, tak homonymie. Dalším častým zdrojem je paronomázie, nebo oxymorní spojení, čili výrazy, které si významově odporují (*bezpečně nebezpeční občané*).¹⁸⁸

4.1 Polysémie

Polysémie označuje takový případ víceznačnosti, ve kterém spolu jednotlivá významová užití polysémního lexému sémanticky i geneticky souvisejí. Naopak homonymie je případ víceznačnosti, který se na sémantické a genetické souvislosti nezakládá. Často je těžké najít hranici mezi polysémií a homonymií, jelikož se jednotlivé významy v rámci jednoho hyperlexému mohou natolik významově oddálit, že původní souvislost mezi nimi je zastřena a výsledkem je pak rozpad polysémie, která je pak uživateli vnímána jako homonymie. Může však nastat i opačný případ, ve kterém jednotky, jež byly dříve označovány jako homonymní, se k sobě mohou významově přiblížit. My se dále budeme zabývat jedním z základních způsobů vyjádření polysémie, a to jsou výrazy metaforické či metonymické.¹⁸⁹

Metafora je přenesení pojmenování určité skutečnosti na skutečnost jinou na základě jejich vnější podobnosti.¹⁹⁰ Tato podobnost se může týkat tvaru (*zub v ústech – zub pily*), barvy (*cihlový dům – cihlová barva*), umístění (*pata jako část nohy – pata hory*), rozsahu

¹⁸⁷ JELÍNEK, Milan, VEPŘEK, Jarmil (2017): SLOVNÍ HŘÍČKA. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny. [cit. 18. 3. 2024]. Dostupné z: https://www.czechency.org/slovník/SLOVNÍ_HŘÍČKA.

¹⁸⁸ Tamtéž.

¹⁸⁹ HLADKÁ, Zdeňka (2017): POLYSÉMIE. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny. [cit. 18. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/POLYSÉMIE>.

¹⁹⁰ NEKULA, Marek (2017): METAFORA. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny. [cit. 15. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/METAFORA>.

(*chloupek* – malé množství něčeho) a funkce (*hlava* jako část těla – *hlava* státu).¹⁹¹ Metafora nemusí být pouze lexikalizovaná, ale mohou fungovat i jako prvek aktualizace.¹⁹²

Metonymie, stejně jako metafora, spočívá v přenesení pojmenování jedné skutečnosti na pojmenování jiné, avšak v porovnání s metaforou funguje metonymie na základě vnitřní souvislosti mezi dvěma denotáty. I metonymie mohou být nejen automatizované, tj. součástí lexikonu, ale také aktualizované.¹⁹³

V písňových textech *Wohnoutů* se objevují významy lexémů vzniklé na základě přenesení významu, a to například na základě rozsahu (*kapka rumu*), barvy (*zelená* – alkoholový nápoj zelené barvy) nebo funkce (*ručičky na věži*). My se však zaměříme na metafory, které mají v textu povahu slovní hříčky nebo fungují jako zajímavý prvek.

Jako první je lexém *moře*, který se objevuje v písni *Fanyňka*, kde je užit jako příslovce ve spojení *moře lidských hlav*. Lexém má zde význam velkého množství lidí a jedná se o podobnost na základě rozsahu. Zároveň však autor v průběhu písně vytváří paralelní představu s původním významem *moře* jako velkého množství slané vody. Používá slovesa jako *zaplavat si*, *ponořit se* nebo *utopit*, jelikož píseň popisuje *fanyňku* při koncertě, která se z pódia nechá unášet davem posluchačů.

*chce si zaplavat, sem tam se ponořit
do moře lidských hlav, a tak čeká na svůj hit*

(...)

*hned na poprvý se to nepovedlo
moře jí nazpátek z vody vyvrhlo*

(...)

¹⁹¹ HAUSER, Přemysl. *Nauka o slovní zásobě*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986. s. 71.

¹⁹² NEKULA, Marek (2017): METAFORA. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*.

[cit. 19. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/METAFORA>.

¹⁹³ JELÍNEK, Milan, VEPŘEK, Jarmil (2017): METONYMIE. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. [cit. 19. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/METONYMIE>.

*šaty svý máčí v moři hlav, s sebou ji vláčí lidskej dav*¹⁹⁴

Dalším zajímavým případem je lexém *ponorka* v písni *Kapela na šňůře*, kde je ponorka užitá ve významu vodní plavidlo společně se slovesem *jet*. Pravděpodobně zde však autor využívá i druhého významu lexému, tj. narůstající napětí, jelikož tématem celé písně jsou napjaté vztahy v hudební kapele.

urážky a hádky

hrajem si na borce

a místo dodávky

*jedeme v **ponorce***¹⁹⁵

Další metaforická vyjádření fungují jako eufemizace a týkají se například erotické tematiky, tematiky násilí nebo tematiky užívání alkoholu a drog. Například v písni *Psí píseň*, ve které autor popisuje návštěvu kina se psem (doslova *se psí dámou*). V průběhu písně si však pohrává s užitím výrazu *čubka*, který označuje buďto výraz pro samici psa nebo vulgární výraz pro ženu střídající sexuální partnery. Konkrétní metafory s erotickou tematikou můžeme vidět na dvou příkladech:

no ale čubka ta moje

nohy mi rozlíže

neboť ví

že potom budu hodnej

(...)

Kdosi mi mezi nohy šahá

to bude asi moje drahá

*nutno ji podrbati za ušima*¹⁹⁶

Další příklad je slovo *zářez*, které v písni vyjadřuje nového intimního partnera:

¹⁹⁴ Píseň *Fanyňka* (Laskonky a kremrole, 2014).

¹⁹⁵ Píseň *Kapela na šňůře* (Karton veverek, 2009).

¹⁹⁶ Píseň *Psí píseň* (Rande s panem Bendou, 2004).

*Pro zářez na týhle kalbě Don Číčo vyrazil
v zlý káře v plný palbě si hezkou rošťu narazil¹⁹⁷*

V již zmíněné písni *Kapela na šňůře* je užito sloveso *zahrát* v aktualizovaném spojení *zahrát na pár kostí*, což představuje eufemizaci násilného konfliktu.

*baseballová je pálka
v pohotovosti
aby nabitá zlostí
zahrála na pár kostí¹⁹⁸*

Jako poslední zmíníme tematiku spojenou s užíváním alkoholu a drog. Slovo *tráva* ve významu *marihuana* je užito v následujícím příkladu:

*Některý představy mi nejdou,
dost barevně si představit.
Když mi nejdou tak si je **trávou**,
malinko musím přibarvit.¹⁹⁹*

Dalším příkladem je slovo *šavle*, které je v textu použito ve významu pozvracet se, ale zároveň je i doplněno o sloveso *bojovat*, které se pojí s původním významem *šavle* jako zbraně.

*Šavlí z kvalitního vína
Bojovat proti systému²⁰⁰*

¹⁹⁷ Píseň *Don Číčo* (Polib si dědu, 2006).

¹⁹⁸ Píseň *Kapela na šňůře* (Karton veverek, 2009).

¹⁹⁹ Píseň *Nápady* (Naším klientům, 2011).

²⁰⁰ Píseň *Svaz českých bohémů* (Naším klientům, 2011).

4.2 Homonymie

Homonymie může vznikat prostředky morfologickými i syntaktickými, nejčastěji se však referuje o homonymii v souvislosti s homonymií lexikální.²⁰¹ Lexikální homonyma můžeme dále podle rozsahu překrývání lexémů dělit na úplná a částečná. Homonyma úplná se shodují v celém paradigmatu obou významů, homonyma částečná se v některých tvarech od sebe liší. Můžeme se také setkat s případem homonymie, který se týká pouze jednoho nebo několika málo tvarů slov, pak hovoříme o tzv. *homoformách* (*tři* jako číslovka – *tři* jako imperativ verba *třít*).²⁰²

Dále můžeme členit homonyma na *pravá*, která se shodují v podobě zvukové i grafické, a *nepravá*, u kterých je některá z těchto podob narušena. Nepravá homonyma dělíme na *homografa*, která jsou shodná pouze graficky, ale zvuková podoba je narušena, *homofona*, která jsou naopak shodná pouze zvukově, ale grafická podoba je narušena, a poslední *mezislovní homonyma*, která jsou z jedné části tvořena slovem a z druhé části spojením slov nebo přeložkovou vazbou (*vepři* – *ve při*). Právě poslední typ nepravých homonym je častým zdrojem slovních hříček. Vedle tento systém stojí ještě případy homonym mezi různými jazyky, která nazýváme *mezijazyková homonyma*.²⁰³

V analyzovaných textech jsme identifikovali homonyma *pravá* i *nepravá*. Jako první můžeme zmínit příklad shody paradigmatu slov *mír* a *míra*. Zde se jedná o shodu podoby lokálu singuláru substantiva *mír* s akuzativem singuláru substantiva *míra*.

Žijeme v míru

*tak dodržuj míru*²⁰⁴

Stejně je tomu i u slov *obor* a *obora*.

Bejt mistr v oboru

*žít mimo oboru*²⁰⁵

²⁰¹ HLADKÁ, Zdeňka (2017): HOMONYMIE. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny. [cit. 19. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/HOMONYMIE>.

²⁰² HAUSER, Přemysl. *Nauka o slovní zásobě*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986. s. 81–82.

²⁰³ HAUSER, Přemysl. *Nauka o slovní zásobě*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986. s. 83.

²⁰⁴ Píseň *Festivalová* (Rande s panem Bendou, 2004).

²⁰⁵ Píseň *Dvojtrojboj* (Karton veverek, 2009).

U obou dvojic jde o shodu paradigmatu ženského vzoru *žena* a mužského neživotného vzoru *hrad*. Jelikož se jedná o shodu pouze v několika málo tvarech, označili bychom tyto tvary jako homofomy.

Jako poslední příklad homonymie právě zmíníme shodné tvary dvou odlišných sloves. Jsou to slovesa *tajit* a *tát*. Obě slovesa jsou použita ve tvaru 3. osoby singuláru indikativu přítomnosti.

a je zvláštní, že knír

pod nosem tají

když v Kostelci nad Lesy

pod okny ledy tají²⁰⁶

Jak již bylo zmíněno, dalším častým zdrojem slovních hříček je homonymie mezislovní. V analyzovaných textech se mezislovní homonymie objevuje buď v rámci jednoho verše, nebo v různých verších v rámci jedné strofy. Jako první můžeme vidět užití mezislovní homonymie v rámci jednoho verše, ve kterém tvoří vnitřní rým:

moje hrdlo žízňivý, o mojí žízni ví²⁰⁷

V tomto případě se graficky liší koncové hlásky, tudíž bychom mohli uvažovat o tom, zdali se jedná o skutečnou homonymii, my jsme sem však tento příklad zařadili, jelikož při poslechu se tento jev neprojeví, a tudíž pro posluchače skutečně vznikne slovní hříčka.

Druhý příklad se objevil v rámci různých veršů. Autor zde užil spojení substantiva *volty*, které následně rozdělil na imperativ slovesa *volit* se zdůrazněním podmětu (*ty*). V rámci těchto veršů se také objevují další slova, jež končí na identickou koncovku.

Ampéry, volty, kóty, dekolty, kolty

volím, tak vol ty²⁰⁸

²⁰⁶ Píseň *Baróni s kanóny* (Rande s panem Bendou, 2004).

²⁰⁷ Píseň *Voda v prášku* (Našim klientům, 2011).

²⁰⁸ Píseň *Města všecka* (Karton veverek, 2009).

Nalezneme zde i příklad homofon. Konkrétně je zde užito substantivum *list* společně s vlastním jménem *Ferenc Liszt*. Jedná se zde o hudebního skladatele a klavíristu, tudíž reference na otáčení listu pravděpodobně souvisí s listem jakožto papírem s notovým zápisem.²⁰⁹ Pro poslech však znalost této osobnosti není potřeba, jelikož je zde skutečně použita pouze pro vytvoření slovní hříčky a významově se zbytkem písně nespojuje.

*Obracím list, jak Ferenc Liszt*²¹⁰

Jako poslední zmíníme příklad mezijazykové homonymie a to konkrétně v názvu písně *Well bloud*²¹¹, která pojednává o velbloudovi. Zde se jedná o slovní hříčku se záměnou části *vel* za anglické příslovce *well* (dobře). Při korektní výslovnosti bychom zaznamenali i rozdíl v iniciálních fonémech, ale jelikož toto mezijazykové homonymum nalezneme pouze v titulu písně a v průběhu písně se slovo *velbloud* objevuje již ve slovníkové podobě, nemůžeme tuto skutečnost ověřit.

4.3 Paronymie a paronomázie

Homonymům jsou také blízká paronyma, která nejsou zcela shodná, ale nesou zvukovou podobnost a liší se pouze v některých rysech, jako je například kvantita samohlásek (*vina – vína, dal – dál*).²¹² Dále to mohou být také lexikální jednotky, jejichž zvuková podobnost vychází ze společného kořenového morfému (*srdečný – srdcový*) nebo pouze formální shoda, ve které se kořenový morfém neshoduje (*hltan – hrtan*). V širším pojetí sem můžeme zařadit i paronymizovaná synonyma (*stvořit – utvořit*) a antonyma (*vlézt – vylézt*).²¹³

Paronomázie je pak rétorická figura, která funguje právě na principu spojení dvou významově odlišných slov, která však mají blízkou fonetickou realizaci. Můžeme to ukázat na příkladu *Hrabě hrábě nepoužívá*, kde k vytvoření paronomázie bylo užito spojení

²⁰⁹ *Ferenc Liszt*. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 18. 3. 2024]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Ferenc_Liszt.

²¹⁰ Píseň *Pedro Isbek* (Karton veverka, 2009).

²¹¹ Píseň *Well bloud* (Karton veverka, 2009).

²¹² HAUSER, Přemysl. *Nauka o slovní zásobě*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986. s. 84.

²¹³ HLADKÁ, Zdeňka (2017): PARONYMIE. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. [cit. 18. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/PARONYMIE>.

paronym *hrabě* a *hrábě*. V českém prostředí zpravidla označuje spojení podobných slov, která jsou odvozena od stejného kořene.²¹⁴

Pro hudební skupinu *Wohnout* je tento způsob hříček, založených na paronymii a paronomázii, velmi typický. Některá slova se liší pouze v kvantitě či kvalitě jedné či několika málo hlásek a často díky své podobnosti tvoří rým.

*Já koukám jak se mlha **válí***

*Svítl měsíc a shora se **valí***²¹⁵

*když má každé stejnéj **modýlek***

*na krku **motýlek***²¹⁶

Zajímavý je příklad paronym, která spojuje proprium s apativem v písni *Hledáme zpěváka*:

*Moje jméno je Tomáš **Hajíček***

doposud mě živil stát

rád brouzdám v hájích pod Ještědem

*mám z vousů hustej **hájíček***

V některých případech se slova liší vloženou hláskou uvnitř jednoho ze slov:

*tvý **pozadí** tě **prozradí***²¹⁷

*kde **kape** ze stropu až na **kanape***²¹⁸

²¹⁴ KARLÍK, Petr (2017): PARONOMÁZIE. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny. [cit. 18. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.czechency.or g/slovník/PARONOMÁZIE>.

²¹⁵ Píseň *Zající na měsíci* (Polib si dědu, 2006).

²¹⁶ Píseň *Popojedem* (Karton veverek, 2009).

²¹⁷ Píseň *Muflon*. (Rande s panem Bendou, 2004).

²¹⁸ Píseň *Rande s panem Bendou* (Rande s panem Bendou, 2004).

Často je také hříčka vytvořena spojením po sobě jdoucích slov, z nichž jedno v sobě obsahuje celé slovo druhé (*po ose skosení*²¹⁹), v některých případech se může jednat i o rýmové echo²²⁰ (*a pes Eleonory z nory*²²¹, *košili šili*²²², *Srí lanko vyčisti mi uši a vytrískej ze mě duši*²²³).

Paronymie je velmi blízká homonymii, proto zde můžeme zmínit i příklady, které jsou velmi blízké homonymii mezislovní, pouze se liší v kvantitě nebo kvalitě hlásek.

stejně je to prima doma
*a pokud nejsi primadona*²²⁴

*nálepku na lebku*²²⁵

Dále můžeme také zmínit spojování různých slov se stejným slovním základem nebo slov, která jsou zvukově podobná. Jedná se například o výčet sloves s odlišnou předponou v následujícím příkladě:

šeptej, neptej, reptej, leptej, deptej
*nedělej, vydělej, prodělej*²²⁶

Jedná se však také o spojení sloves a substantiv:

*Čeho se to dopouštím, pouštím-li se do pouští*²²⁷

*Na pikolu si pikle zapykaj*²²⁸

²¹⁹ Píseň *Rayda* (Rande s panem Bendou, 2004).

²²⁰ Kratší rýmované slovo je celé obsaženo v druhém. PETERKA, Josef. *Teorie literatury pro učitele*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2001. s. 120.

²²¹ Píseň *Rande s panem Bendou* (Rande s panem Bendou, 2004).

²²² Píseň *Mýši na polštáři* (Karton veverek, 2009).

²²³ Píseň *Mýši* (Karton veverek, 2009).

²²⁴ Píseň *Rande s panem Bendou* (Rande s panem Bendou, 2004).

²²⁵ Píseň *Příběh* (Karton veverek, 2009).

²²⁶ Píseň *Rande s panem Bendou* (Rande s panem Bendou, 2004).

²²⁷ Píseň *Voda v prášku* (Našim klientům, 2011).

²²⁸ Píseň *Kulibrci* (Polib si dědu, 2006).

Ve druhém případě je gramaticky špatně zapsáno sloveso *zapykaj*, jelikož slovní hříčka je založena na dětské hře na schovávanou, ve které užíváme sloveso *zapikat* (na pikolu). Tato chyba však pro posluchače není zřejmá. Zároveň je zde hříčka doplněna o slovo *pikle*, které většinou užíváme ve frazému kout pikle, zde je však slovo užito z důvodu zvukové podoby se slovem *pikola*, tudíž aktualizace frazému slouží právě pro vytvoření slovní hříčky.

4.4 Oxymorní spojení

Poslední způsob tvoření slovních hříček, který je pro analyzované texty charakteristický, je spojování výrazů, které si významově odporují. Tato spojení vytváří v písních zajímavý kontrast, který dokáže posluchače zaujmout (*snídáme k obědu večeři*²²⁹, *malý balení vody v prášku*²³⁰).

V užití spojení *tra-travička zelená krví se červená*²³¹, je vytvořen kontrast mezi spojením *travička zelená*, které nám může evokovat začátek dětské lidové písně, jež si posluchač může spojit s obrazem nevinnosti. Tento obraz je však spojen s následným obrazem boje či násilí za pomoci spojení *krví se červená*.

4.4.1 Píseň Dvojtrojboj

Na oxymorních spojeních je vystavěna celá píseň *Dvojtrojboj*. Jde o spojení různých protichůdných frází. Tyto fráze jsou vybírány náhodně a sestaveny tak, aby seděly do rytmu písně. Tento jev můžeme pozorovat již na úrovni názvu písně, která je pojmenována pomocí okazionální jednotky. Zahrnuje slovo *trojboj*, které označuje spojení tří disciplín, avšak autor tento výraz spojuje se slovem *dvoj* a následně v písni tento výraz vysvětluje jako *trojboj dvou disciplín*, což si samo o sobě protirečí.

V následující ukázce každý jednotlivý verš obsahuje samostatný příklad oxymorního spojení:

Blízko je daleko

a dolů se pnout,

²²⁹ Píseň *Velmi inspirativní* (Laskonky a kremrole, 2014).

²³⁰ Píseň *Voda v prášku* (Naším klientům, 2011).

²³¹ Píseň *Baróni s kanóny* (Rande s panem Bendou, 2004).

Slezat vše nahoru

do stoje sednout

V ráji je peklo

a na nebi je svět

(...)

Brousit co vostrý je

a doma bejt host

Výrazně nervózní je trpělivost²³²

²³² Píseň *Dvojtrojboj* (Karton veverek, 2009).

5 Frazeologie

František Čermák definuje idiom a frazém takto: „idiom a frazém je jedinečné spojení minimálně dvou prvků, z nichž některý (popř. žádný) nefunguje stejným způsobem v jiném spojení (resp. více spojeních), popř. se vyskytuje pouze ve výrazu jediném (resp. několika málo).“²³³ Typické znaky, které frazémy nesou, jsou metaforičnost a expresivnost. V rámci frazeologie nalezneme i takové prvky, které nelze přiřadit k žádným dalším jednotkám, známým podle pravidel konkrétního jazyka. Takové prvky označujeme jako monokolokabilní. Tyto prvky lze kombinovat pouze s jediným dalším slovem (popřípadě s malou skupinou), například *honit bycha*.²³⁴

V této práci budeme dále frazémy dělit podle slovníků Františka Čermáka na přirovnání, výrazy neslovesné, výrazy slovesné a výrazy větné. V každé kapitole budou vybrány příklady, na kterých budou demonstrovány jednotlivé různé varianty (popř. invarianty) frazémů, včetně autorských frazémů, a budou okomentovány v rámci kontextu písně, ve které se nacházejí.

5.1 Přirovnání

Přirovnání je jazyková struktura, která je založena na explicitním vyjádření podobnosti dvou entit. Pomocí tzv. komparátoru (nejčastěji *jako*) je mezi nimi vyjadřován vztah, ve kterém ukazujeme právě na společný znak, který sdílí referent (nejčastěji jde o označení člověka) se zobecněným modelem (často jde o neživý předmět, či živočicha).²³⁵

V analyzovaných textech jsme našli několik variant přirovnání, invarianty se v textech nenacházejí. Jako první můžeme zmínit morfologickou variantu přirovnání *letět jako pták*²³⁶, které se v textu objevuje v podobě *létat jako pták*²³⁷. Zde se jedná o změnu vidu z perfektiva na imperfektivum. Další morfologickou variantou je přirovnání *jsme jeden jako druhý*, které nalezneme ve slovníku v podobě *jsou jeden jako druhý*²³⁸. Užití první osoby

²³³ FILIPEC, Josef, ČERMÁK, František. *Česká lexikologie*. Praha: Academia, 1985. s. 177.

²³⁴ KARLÍK, Petr et al. *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012. s. 71.

²³⁵ KARLÍK, Petr et al. *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012. s. 72.

²³⁶ ČERMÁK, František, a kol. *Slovník české frazeologie a idiomatiky, 1: Přirovnání*. Praha: Leda, 2009. s. 300.

²³⁷ Píseň *Náradí na dobrou náladu* (Laskonky a kremrole, 2014).

²³⁸ ČERMÁK, František, a kol. *Slovník české frazeologie a idiomatiky, 1: Přirovnání*. Praha: Leda, 2009. s. 91.

plurálu je motivováno tím, že autor je zároveň lyrickým subjektem a je součástí skupiny lidí, o které zpívá. Zároveň se zde jedná i o stylistickou variantu, jelikož číslovka *druhý* je užitá v nespisovném tvaru. Motivací je pravděpodobně tematika a nálada celé písně s názvem *Chudej*, která pojednává o lidech bez domova. Tato konkrétní specifikace (tj. že jsou stejní tím, že jsou chudí), která se nachází v bezprostředně následujícím verši, zároveň také slouží jako doplnění původního frazému a tím ho také variuje.

*Sčítáním lidu na prstech, kdo zde zbyl zjistíme
chátra styl, tak trochu všichni před krachem.*

Jsme jeden jako druhej.

Chudej, chudej, chudej!²³⁹

Nalezneme zde i lexikální variantu *Na párty běží program jako na drátku* od invarianty *jde to jako na drátku*²⁴⁰, kde je užití dvouslabičného *běží* namísto jednoslabičného *jde* motivováno udržením rytmické stavby verše.

*Na párty **běží** program jako na drátku*

vše je naprosto v pořádku

*kašpárek hraje k dobru známou pohádku*²⁴¹

Zmínit můžeme také příklad *ticho v hrobě*, který vznikl z přirovnání *ticho jako v hrobě*²⁴², ze kterého autor vynechal komparátor *jako* a vytvořil tak z druhé části přirovnání přívlastek neshodný.

Častěji však než různé varianty užívá hudební skupina nových, autorských přirovnání. V textech nalezneme přirovnání k různým známým osobnostem, jako například *zmizet jako Pitr, pokud nejsi primadona jako třeba Maradona* nebo *obracím list jak Ferenc*

²³⁹ Píseň *Chudej* (Naším klientům, 2011).

²⁴⁰ ČERMÁK, František, a kol. *Slovník české frazeologie a idiomatiky, 1: Přirovnání*. Praha: Leda, 2009. s. 90.

²⁴¹ Píseň *Bublina* (Naším klientům, 2011).

²⁴² ČERMÁK, František, a kol. *Slovník české frazeologie a idiomatiky, 1: Přirovnání*. Praha: Leda, 2009. s. 124.

*Liszt*²⁴³, které jsou zároveň slovní hříčka²⁴⁴. V prvním případě se jedná o odkaz na českého podnikatele Tomáše Pitra, který byl odsouzen za daňové podvody, ale před nástupem do věznice utekl do zahraničí.²⁴⁵ Užití je zde motivováno nejen jako aktualizací prvku, ale také slouží pro vytvoření rýmové shody.

*já miluju svůj půllitr
a sem tam zmizet jako Pitr*²⁴⁶

Ve druhém případě se zase jedná o argentinského fotbalistu a trenéra Diega Maradonu a konkrétní kauzu, kdy na mistrovství světa požádal o přestavbu hotelového apartmá podle jeho představ.²⁴⁷ Motivace je totožná jako u předchozího příkladu.

*a pokud nejsi primadona
jako třeba Maradona*²⁴⁸

Další autorské přirovnání je v písni *Příběh*:

*rychle jako k porodu
jedem do Užgorodu*²⁴⁹

Jedná se zde o přirovnání *jet rychle jako k porodu*, ve kterém autor tvoří představu nutnosti jet rychle, jako když žena rodí a potřebuje se tudíž urychleně dostat do nemocnice.

Dalšími autorská přirovnání jsou například *trčet ve frontě jako důchodce*²⁵⁰ nebo *s vostudou zarostou jako stromy v kapradí*. V prvním případě autor pracuje s poněkud předsudečnou představou, že lidé v důchodu často čekají v obchodech ve frontě na zlevněné zboží. Ve druhém případě se jedná o přirovnání dlouho nepoužívané věci (v kontextu písňe jsou to konkrétně kytary), obrostou kapradím jako stromy v lese.

²⁴³ Píseň *Pedro Isbek* (Karton veverka, 2009).

²⁴⁴ Viz. kapitola 4.2 *Homonymie*.

²⁴⁵ *Tomáš Pitr*. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 3. 4. 2024]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Tom%C3%A1%C5%A1_Pitr.

²⁴⁶ Píseň *O básnících* (Našim klientům, 2011).

²⁴⁷ ČTK, LA Times. *LA Times: Cenu za největší primadonu šampionátu získá...* [online]. In: Lidovky.cz. 17. 6. 2010 [cit. 3. 4. 2024]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/sport/fotbal/la-times-cenu-za-nejvetsi-primadonu-sampionatu-ziska.A100617_122516_ln-sport-msfotbal_vrb.

²⁴⁸ Píseň *Rande s panem Bendou* (Rande s panem Bendou, 2004).

²⁴⁹ Píseň *Příběh* (Karton veverka, 2009).

²⁵⁰ Píseň *Svatozář* (Laskonky a kremrole, 2014).

*Ví se, že nám
i kytary neladí
Blíží se fáze
kdy nenalezený
S vostudou zarostou
jako stromy v kapradí
A to je vážně marný, marný²⁵¹*

5.2 Výrazy neslovesné

Na rozdíl od přirovnání nalezneme v textech i invariantní podoby neslovesných frazému. Můžeme uvést například *velký kulový*²⁵², *těžká váha*²⁵³, *máslo na hlavě*²⁵⁴ nebo *křížem krážem*²⁵⁵. Zajímavá je invarianta frazému *boží mlýny*²⁵⁶, který vychází z pořekadla *Boží mlýny melou pomalu, ale jistě.*, na které je v písni i odkazováno pomocí slovesa *rozemlít*.

až na mě přijdou pocity viny, pak rozemelou mě boží mlýny²⁵⁷

Mezi morfologické varianty patří například transformace frazému do plurálu (*dobráci od kosti*²⁵⁸) nebo změna pádu (*z místa činu*²⁵⁹). Ve druhém případě bylo nutné užít genitiv místo nominativu, jelikož substantivum *z místa* tvoří genitivní přívlástek neshodný ke slovu *důkaz*.

²⁵¹ Píseň *Klání* (Karton veverek, 2009).

²⁵² Píseň *Pseudobůček* (Polib si dědu, 2006). ČERMÁK, František, a kol. *Slovník české frazeologie a idiomatiky, 2: Výrazy neslovesné*. Praha: Leda, 2009. s. 382.

²⁵³ Píseň *Hledáme zpěváka* (Našim klientům, 2011). ČERMÁK, František, a kol. *Slovník české frazeologie a idiomatiky, 2: Výrazy neslovesné*. Praha: Leda, 2009. s. 376.

²⁵⁴ Frazém *máslo na hlavě* existuje i ve formě verbálního frazému *mít máslo na hlavě*, ale jelikož je zde tento frazém užít pouze v názvu písně, rozhodli jsme se ho zařadit do neslovesných frazémů. Píseň *Máslo na hlavě*. (Rande s panem Bendou, 2004). ČERMÁK, František, a kol. *Slovník české frazeologie a idiomatiky, 2: Výrazy neslovesné*. Praha: Leda, 2009. s. 173.

²⁵⁵ Píseň *Města všecka* (Karton veverek, 2009). ČERMÁK, František, a kol. *Slovník české frazeologie a idiomatiky, 2: Výrazy neslovesné*. Praha: Leda, 2009. s. 159.

²⁵⁶ ČERMÁK, František, a kol. *Slovník české frazeologie a idiomatiky, 2: Výrazy neslovesné*. Praha: Leda, 2009. s. 185.

²⁵⁷ Píseň *Svatozář* (Laskonky a kremrole, 2014).

²⁵⁸ Píseň *Polib si dědu* (Polib si dědu, 2006). Invarianta zní *dobráci od kosti*. ČERMÁK, František, a kol. *Slovník české frazeologie a idiomatiky, 2: Výrazy neslovesné*. Praha: Leda, 2009. s. 72.

²⁵⁹ Invarianta zní *místo činu*. ČERMÁK, František, a kol. *Slovník české frazeologie a idiomatiky, 2: Výrazy neslovesné*. Praha: Leda, 2009. s. 182.

*Tak vzal jsem dračí zub
jako důkaz z místa činu*²⁶⁰

Syntaktické varianty nalezneme u spojení s inverzním slovosledem:

*všem krvácí teď srdce lví*²⁶¹

*Ginger je trochu na bláto
a Fredy taky, lajdá to
jenže kdo tady pozná to
zrakem kalným*

(...)

*sólo dám stylem volným*²⁶²

V obou případech je motivací užití inverzního slovosledu vytvoření rýmu. V prvním případě se jedná o rým vnitřní se slovem *krvácí* a v druhém případě se slovem *volným* z následující sloky. Na druhém příkladu můžeme vidět i morfologickou změnu z nominativu na instrumentál, která je vyžadována slovesem *poznat* co pomocí čeho. Frazém *kalný zrak* má význam hledět nepřítomně do prázdna například z důvodu nemoci nebo opilosti. V této písni se jedná právě o význam spojený s opilostí, což můžeme identifikovat i z předchozího slovesného frazému *být na bláto*.

Poslední skupinou frazému, kterou zmíníme, jsou frazémy neslovesné, ale syntakticky jsou závislé na slovesu. Je to na například frazém *s ledovým klidem*²⁶³ (*zážitky*

²⁶⁰ Píseň *Pohádka* (Laskonky a kremrole, 2014).

²⁶¹ Píseň *Když chlapi pláčou* (Polib si dědu, 2006). Invarianta zní *lví srdce*. ČERMÁK, František, a kol. *Slovník české frazeologie a idiomatiky, 2: Výrazy neslovesné*. Praha: Leda, 2009. s. 330.

²⁶² Píseň *Jaroušek na tři* (Polib si dědu, 2006). Invarianta zní *kalný zrak*. ČERMÁK, František, a kol. *Slovník české frazeologie a idiomatiky, 2: Výrazy neslovesné*. Praha: Leda, 2009. s. 255.

²⁶³ ČERMÁK, František, a kol. *Slovník české frazeologie a idiomatiky, 2: Výrazy neslovesné*. Praha: Leda, 2009. s. 136.

přijímám vždy *s ledovým klidem*²⁶⁴), *ticho před bouří*²⁶⁵ (*to je to ticho před bouří*²⁶⁶) nebo *čas od času*²⁶⁷ (*Čas od času se musím schovat do lesa*²⁶⁸). V případě frazému *žádný med*²⁶⁹ musí být sloveso v záporu (*není to žádnéj med*²⁷⁰, *tak kdo z vás to zkouší?*²⁷¹). Poslední příklad je předložkový frazém *ve jménu*²⁷², který syntakticky vyžaduje nejen sloveso, ale i substantivum v genitivu:

maj šanci, či nemaj, záleží daj či nedaj

*si rejžou pohladit vlásky ve jménu lásky*²⁷³

5.3 Výrazy slovesné

Mezi frazémy slovesné neboli verbální řadí Čermák ve svém slovníku konstrukce obsahující sloveso a typicky mající ve své funkci a ve svém užití slovesný charakter. Ve větě mají pak tradičně charakter složeného přísudku.²⁷⁴

Ze všech čtyř kategorií frazémů, kterými se zabýváme, je tato zdaleka nejpočetnější. Proto se opět pokusíme vybrat pouze některé příklady, které ukazují, jaké různé varianty se v písničkách objevují. Invariantní podoby se často nevyskytují. Jedná se například o *můžeš jít*

²⁶⁴ Píseň *Pohádka* (Laskonky a kremrole, 2014).

²⁶⁵ ČERMÁK, František, a kol. *Slovník české frazeologie a idiomatiky, 2: Výrazy neslovesné*. Praha: Leda, 2009. s. 359.

²⁶⁶ Píseň *Durová kovbojka* (Rande s panem Bendou, 2004).

²⁶⁷ ČERMÁK, František, a kol. *Slovník české frazeologie a idiomatiky, 2: Výrazy neslovesné*. Praha: Leda, 2009. s. 51.

²⁶⁸ Píseň *Nápady* (Našim klientům, 2011).

²⁶⁹ ČERMÁK, František, a kol. *Slovník české frazeologie a idiomatiky, 2: Výrazy neslovesné*. Praha: Leda, 2009. s. 175.

²⁷⁰ Zde se jedná i o stylistickou variantu.

²⁷¹ Píseň *Hledáme zpěváka* (Našim klientům, 2011).

²⁷² ČERMÁK, František, a kol. *Slovník české frazeologie a idiomatiky, 2: Výrazy neslovesné*. Praha: Leda, 2009. s. 504.

²⁷³ Píseň *Dobrý den, pane Kohák* (Našim klientům, 2011).

²⁷⁴ ČERMÁK, František, a kol. *Slovník české frazeologie a idiomatiky, 3: Výrazy slovesné*. Praha: Leda, 2009. s. 9.

*na rande s panem Bendou*²⁷⁵, *přimhouřit oko by se dalo*²⁷⁶, *mít se na pozoru*²⁷⁷ nebo *lízat si rány doufám nebudem*²⁷⁸.

Morfologické varianty jsou zastoupeny například transformací invarianty do konkrétní osoby, a to nejčastěji 1. osoby singuláru i plurálu a 3. osoby plurálu. Můžeme zmínit například frazémy *dělám potíže*²⁷⁹ (*dělat potíže*²⁸⁰), *prosil jsem na kolenou*²⁸¹ (*prosit na kolenou*²⁸²), *máme smůlu*²⁸³ (*mít smůlu*²⁸⁴), *Kulibrci kujou pikle*²⁸⁵ (*kout pikle*²⁸⁶) nebo *lezou rejžovi do zadku*²⁸⁷ (*lézt někomu do zadku*²⁸⁸).

Morfologické varianty jsou taky často kombinované s dalšími aktualizacemi. Nejdříve se zaměříme na kombinaci s lexikálními aktualizacemi. U frazému *podáváje mi nohu zadní*²⁸⁹ bylo substantivum *ruka* nahrazeno substantivem *noha*. Tato aktualizace se objevuje v písni *Psí píseň*, tudíž zadní noha odkazuje právě na psa, o kterém se v písni zpívá. Stejně tak u frazému *občas si krátí svoje roky*²⁹⁰ (*krátit si čas*²⁹¹) se jedná o morfologickou a lexikální aktualizaci zároveň.

²⁷⁵ Píseň *Rande s panem Bendou* (Rande s panem Bendou, 2004). ČERMÁK, František, a kol. *Slovník české frazeologie a idiomatiky, 3: Výrazy slovesné*. Praha: Leda, 2009. s. 660.

²⁷⁶ Píseň *Ganga* (Polib si dědu, 2006). ČERMÁK, František, a kol. *Slovník české frazeologie a idiomatiky, 3: Výrazy slovesné*. Praha: Leda, 2009. s. 496.

²⁷⁷ Píseň *Dvojtrojboj* (Karton veverek, 2009). ČERMÁK, František, a kol. *Slovník české frazeologie a idiomatiky, 3: Výrazy slovesné*. Praha: Leda, 2009. s. 598.

²⁷⁸ Píseň *Dobry ráno* (Laskonky a kremrole, 2014). ČERMÁK, František, a kol. *Slovník české frazeologie a idiomatiky, 3: Výrazy slovesné*. Praha: Leda, 2009. s. 664.

²⁷⁹ Píseň *Psí píseň* (Rande s panem Bendou, 2004).

²⁸⁰ ČERMÁK, František, a kol. *Slovník české frazeologie a idiomatiky, 3: Výrazy slovesné*. Praha: Leda, 2009. s. 592.

²⁸¹ Píseň *Rande s panem Bednou* (Rande s panem Bendou, 2004).

²⁸² ČERMÁK, František, a kol. *Slovník české frazeologie a idiomatiky, 3: Výrazy slovesné*. Praha: Leda, 2009. s. 290.

²⁸³ Píseň *Když chlapi pláčou* (Polib si dědu, 2006).

²⁸⁴ ČERMÁK, František, a kol. *Slovník české frazeologie a idiomatiky, 3: Výrazy slovesné*. Praha: Leda, 2009. s. 743.

²⁸⁵ Píseň *Kulibrci* (Polib si dědu, 2006).

²⁸⁶ ČERMÁK, František, a kol. *Slovník české frazeologie a idiomatiky, 3: Výrazy slovesné*. Praha: Leda, 2009. s. 557.

²⁸⁷ Píseň *Dobry den, pane Kohák* (Našim klientům, 2011).

²⁸⁸ ČERMÁK, František, a kol. *Slovník české frazeologie a idiomatiky, 3: Výrazy slovesné*. Praha: Leda, 2009. s. 923.

²⁸⁹ Píseň *Psí píseň* (Rande s panem Bendou, 2004). Invarianta zní *podat někomu ruku*. ČERMÁK, František, a kol. *Slovník české frazeologie a idiomatiky, 3: Výrazy slovesné*. Praha: Leda, 2009. s. 691.

²⁹⁰ Píseň *Durová kovbojka* (Rande s panem Bendou, 2004).

²⁹¹ ČERMÁK, František, a kol. *Slovník české frazeologie a idiomatiky, 3: Výrazy slovesné*. Praha: Leda, 2009. s. 90.

Frazém *dát někomu sbohem*²⁹² byl v písni aktualizován na *dáme partě nashledanou*. Tato změna byla motivována vytvořením rýmové shody.

prodávaj zelenou
naberem jí do čutory
a dáme partě nashledanou²⁹³

Stejně tak je tomu u frazému *švihnout někomu jednu*²⁹⁴:

a než to dořekli
jednu jsme jim sekli²⁹⁵

V písni *Muflon* bylo motivací pro vytvoření morfologicko-lexikální varianty frazému *kryt si záda*²⁹⁶ nejen vytvoření rýmové shody, ale také vytvoření slovní hříčky.

hlídej si svoje pozadí
*tvý pozadí tě prozradí*²⁹⁷

Substitucí slovesa *dát* za *nasázet* ve frazému *dát někomu pěští*²⁹⁸, chtěl autor pravděpodobně ozvláštnit píseň. Mimo jiné také slouží pro udržení rytmické stavby verše, jelikož má více slabik než sloveso v invariantní podobě.

jen při troše štěstí mu pro tentokrát
nasázím pěští jen desetkrát²⁹⁹

²⁹² ČERMÁK, František, a kol. *Slovník české frazeologie a idiomatiky, 3: Výrazy slovesné*. Praha: Leda, 2009. s. 714.

²⁹³ Píseň *Rande s panem Bednou* (Rande s panem Bendou, 2004).

²⁹⁴ ČERMÁK, František, a kol. *Slovník české frazeologie a idiomatiky, 3: Výrazy slovesné*. Praha: Leda, 2009. s. 113.

²⁹⁵ Píseň *Jaroušek na tři* (Polib si dědu, 2006).

²⁹⁶ ČERMÁK, František, a kol. *Slovník české frazeologie a idiomatiky, 3: Výrazy slovesné*. Praha: Leda, 2009. s. 930.

²⁹⁷ Píseň *Muflon*. (Rande s panem Bendou, 2004).

²⁹⁸ ČERMÁK, František, a kol. *Slovník české frazeologie a idiomatiky, 3: Výrazy slovesné*. Praha: Leda, 2009. s. 556.

²⁹⁹ Píseň *Kretén* (Laskonky a kremrole, 2014).

Zajímavá je také aktualizace frazému *políbit někomu prdel*³⁰⁰ na *polib si dědu*³⁰¹. Tento frazém je nejen název písně, ve které se objevuje, ale také jednoho z analyzovaných alb. Motivace není na první pohled zřejmá. V písni se objevuje jednou z důvodů vytvoření rýmové shody:

sklenice plná jedu

hádej ty vole

co je, polib si dědu

Zároveň by však mohlo jít buď o snahu pouze ozvláštnit text, nebo o snahu změnit explicitně vulgární slovo na slovo neutrální, ale stále s odkazem na totožný frazém. Sama kapela se k tomuto názvu alba a písně vyjádřila takto: „Jde o to, že dědové jsou dnes v ústraní a my je chceme vtáhnout zpět do dění ve společnosti. Od srdce nám je líto, že každé z nás kluků skončí jako děda a společnost ho následně do určité míry vyřadí; tomu chceme novou deskou zabránit.“³⁰²

Kromě kombinací morfologických variant s lexikálními se setkáme i s kombinací se syntaktickými a stylistickými změnami. U syntaktických variant se jedná konkrétně o inverzní slovosled, který umožňuje vytvořit rým.

*protože mráček pikle kuje*³⁰³

*hlouček hymnu donotuje*³⁰⁴

*Můj doktor sebou sek*³⁰⁵

A málem to neustál

³⁰⁰ ČERMÁK, František, a kol. *Slovník české frazeologie a idiomatiky, 3: Výrazy slovesné*. Praha: Leda, 2009. s. 616.

³⁰¹ Píseň *Polib si dědu* (Polib si dědu, 2006).

³⁰² SLAVÍK, Benjamin. *Wohnout: Každé jednou bude děda*. [online]. In: Aktuálně.cz. 26. 9. 2006 [cit. 5. 4. 2024]. Dostupné z: <https://magazin.aktualne.cz/kultura/hudba/wohnout-kazdej-jednou-bude-deda/r~i:article:245526/>.

³⁰³ Invarianta zní *kout pikle*. ČERMÁK, František, a kol. *Slovník české frazeologie a idiomatiky, 3: Výrazy slovesné*. Praha: Leda, 2009. s. 557.

³⁰⁴ Píseň *Housenky* (Polib si dědu, 2006).

³⁰⁵ Invarianta zní *seknout sebou*. ČERMÁK, František, a kol. *Slovník české frazeologie a idiomatiky, 3: Výrazy slovesné*. Praha: Leda, 2009. s. 808.

Víš, jak mu to tehdy řek³⁰⁶

U druhého frazému pozorujeme zároveň již zmíněnou stylistickou variantu. Stejně tomu tak je i u frazémů *co pad mi do oka³⁰⁷* (*padnout někomu do oka³⁰⁸*) a *sbalej si fidlátka³⁰⁹* (*sbalit si fidlátka³¹⁰*).

Nalezneme také varianty, které kombinují až tři různé změny. Například frazém *voko nezavřou³¹¹* vznikl z invariantní podoby *nezavřít oko³¹²*. Jedná se o morfologicko-syntakticko-stylistickou variantu, jelikož je frazém užit ve 3. osobě plurálu, v inverzním slovosledu. Stylistickou variantu můžeme konkrétně pozorovat v hláskoslovné rovině, jelikož substantivum *oko* je v písni užit s protetickým *v*. U frazému *naše pověst je zlá³¹³* z invariantní podoby *mít špatnou pověst³¹⁴* se jedná o morfologicko-lexikálně-syntaktickou variantu.

Setkáme se také s frazémem, který má verbální základ, ale byl kondenzován do jmenné podoby. Jedná se o frazém *nasadit někomu parohy³¹⁵*, který byl užit v písni *Dvojtrojboj* pouze v podobě substantiva:

Láska na parohy

si těžko zvyká³¹⁶

³⁰⁶ Píseň *Gastrosexuál* (Naším klientům, 2011).

³⁰⁷ Píseň *Mollová kovbojka* (Rande s panem Bendou, 2004).

³⁰⁸ ČERMÁK, František, a kol. *Slovník české frazeologie a idiomatiky, 3: Výrazy slovesné*. Praha: Leda, 2009. s. 496.

³⁰⁹ Píseň *Kapela na šňůře* (Karton veverek, 2009).

³¹⁰ ČERMÁK, František, a kol. *Slovník české frazeologie a idiomatiky, 3: Výrazy slovesné*. Praha: Leda, 2009. s. 164.

³¹¹ Píseň *Vrátnej* (Rande s panem Bendou, 2004).

³¹² ČERMÁK, František, a kol. *Slovník české frazeologie a idiomatiky, 3: Výrazy slovesné*. Praha: Leda, 2009. s. 496.

³¹³ Píseň *Jaroušek na tři* (Polib si dědu, 2006).

³¹⁴ ČERMÁK, František, a kol. *Slovník české frazeologie a idiomatiky, 3: Výrazy slovesné*. Praha: Leda, 2009. s. 594.

³¹⁵ ČERMÁK, František, a kol. *Slovník české frazeologie a idiomatiky, 3: Výrazy slovesné*. Praha: Leda, 2009. s. 535.

³¹⁶ Píseň *Dvojtrojboj* (Karton veverek, 2009).

U frazému *být k smrti unavený*³¹⁷, jež byl také v textu užít bez slovesa *být*, se nejedná o kondenzaci, nýbrž o syntaktickou variantu. Zmíněná absence slovesa *být* je totiž důvodem toho, že se zbylá část frazému (*k smrti unavení jezdcí*) dostala do pozice doplňku.

Předlouhý, předlouhý čas putovali hladoví

*a k smrti unavení jezdcí dále na východ*³¹⁸

Jako poslední zmíníme kombinaci dvou různých frazémů, ze kterých vytvořil autor nový, aktualizovaný frazém. Aktualizovaný frazém *bejt mistr v oboru*³¹⁹ pravděpodobně kombinuje slovesné frazémy *být mistr svého řemesla*³²⁰ a *být v něčem mistr*³²¹. Druhým příkladem je kombinace frazémů *strkat do něčeho nos*³²² a *píchnout do vosího hnízda*³²³, které autor spojil takto:

strkají do nory, ty potvory, klacek

*a do mě píchaj*³²⁴

5.3.1 Výrazy vyjadřující stav opilosti

V písních se objevují také čtyři aktualizované výrazy, které vyjadřují za pomoci spojení slovesa *být* a substantiva výraz *být opilý*. Čermák ve svém slovníku uvádí četný seznam výrazů pro různou míru opilosti, avšak tyto výrazy jsme ve slovníku nenašli, a proto jsme se rozhodli je okomentovat.

První výraz *být na bláto* je užít z důvodu vytvoření *tirádového rýmu*³²⁵:

Ginger je trochu na bláto

³¹⁷ ČERMÁK, František, a kol. *Slovník české frazeologie a idiomatiky, 3: Výrazy slovesné*. Praha: Leda, 2009. s. 106.

³¹⁸ *Píseň Mollová kovbojka* (Rande s panem Bendou, 2004).

³¹⁹ *Píseň Dvojtrojboj* (Karton veverek, 2009).

³²⁰ ČERMÁK, František, a kol. *Slovník české frazeologie a idiomatiky, 3: Výrazy slovesné*. Praha: Leda, 2009. s. 370.

³²¹ ČERMÁK, František, a kol. *Slovník české frazeologie a idiomatiky, 3: Výrazy slovesné*. Praha: Leda, 2009. s. 370.

³²² ČERMÁK, František, a kol. *Slovník české frazeologie a idiomatiky, 3: Výrazy slovesné*. Praha: Leda, 2009. s. 469.

³²³ ČERMÁK, František, a kol. *Slovník české frazeologie a idiomatiky, 3: Výrazy slovesné*. Praha: Leda, 2009. s. 204.

³²⁴ *Píseň Rande s panem Bendou* (Rande s panem Bendou, 2004).

³²⁵ Spojení několika sousedních veršů jedním rýmem. PETERKA, Josef. *Teorie literatury pro učitele*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2001. s. 121.

a Fredy taky, lajdá to

*jenže kdo tady pozná to*³²⁶

Druhý a třetí frazém sice nalezneme ve slovníku v podobě *být na kaši*³²⁷ a *být na sračku*³²⁸, ale pouze ve významu být rozbitý či rozmačkaný, nikoliv ve významu být opilý. Frazém *být na kaši* je v písni užit bez slovesa, ale předpokládáme, že se jedná o kondenzaci verbálního frazému se slovesem *být*. Motivací této aktualizace je ozvláštnění textu a zároveň udržení rytmické stavby verše.

máma na kaši u baru

táta popadl kytaru

*hej drobotino postaru*³²⁹

V případě frazému *být na sračku* se navíc v písni objevuje substantivum *sračka* v plurálu, oproti singulární slovníkové podobě. Motivací užití tohoto frazému je vytvoření vnitřního rýmu se slovem *zatačky*.

*Z přímek se stávaj zatačky, točí se svět, jsem na sračky*³³⁰

Poslední frazém je *být na mráček*, jež obsahuje deminutivum od slova mrak, které vytváří rýmovou shodu s deminutivem *obláček*. Zde bychom mohli uvažovat, vzhledem ke kontextu sloky, navíc o významu být pod vlivem látky, která ovlivňuje vědomí. Jelikož se však význam být silně opilý vyskytuje ve *Slovníku nespisovné češtiny* pod heslem *na mraky*³³¹, předpokládáme že se jedná právě o význam spojený s požíváním alkoholu.

že z huby vypustíme obláček

*a budu trošku na mráček*³³²

³²⁶ Píseň *Jaroušek na tři* (Polib si dědu, 2006).

³²⁷ ČERMÁK, František, a kol. *Slovník české frazeologie a idiomatiky, 3: Výrazy slovesné*. Praha: Leda, 2009. s. 526.

³²⁸ ČERMÁK, František, a kol. *Slovník české frazeologie a idiomatiky, 3: Výrazy slovesné*. Praha: Leda, 2009. s. 526.

³²⁹ Píseň *Jaroušek na tři* (Polib si dědu, 2006).

³³⁰ Píseň *Svaz českých bohémů* (Našim klientům, 2011).

³³¹ HUGO, Jan. *Slovník nespisovné češtiny: argot, slangy a obecná mluva od nejstarších dob po současnost: historie a původ slov*. Praha: Maxdorf, c2009. s. 256.

³³² Píseň *Rande s panem Bendou* (Rande s panem Bendou, 2004).

5.4 Výrazy větné

Frazémy větné mají podobu hotové věty. Mohou mít podobu slovesnou (*Ranní ptáče dál doskáče*), s elidovaným predikátovým slovesem (*Všude dobře, doma nejlíp*), nebo také podobu souvětí (*Čiň čertu dobře, peklem se ti odmění*). Radíme sem pořekadla, pranostiky, přísloví a okřídlená slova.³³³

V analyzovaných textech jsme našli celkem tři invarianty větných frazémů, a to: *Babo rad!*³³⁴, *Co je ti do toho!*³³⁵ a *Světě, div se!*³³⁶ V případě invariantní podoby kulturního frazému *Zavřete oči, odcházím.*³³⁷ byla v písni přidána ještě spojka *neboť*, vyjadřující příčinný poměr mezi větami. Frazém byl navíc ještě obohacen o sloveso *odcházím*, tvořící druhou část frazému, které se objevuje v předcházejícím verši.

*A tak odcházím jó, jó
zavřete oči, neboť odcházím né, né*³³⁸

Z variant frazémů je to například syntaktická změna v podobě inverzního slovosledu, která je motivovaná vytvořením rýmu.

*No tak, Marjánko krásná
dnes nech mě tu spát
vždyť věc je to jasná*³³⁹

Stejný případ se objevuje i u frazému *Jazyk se mi lepí na patro.*³⁴⁰, který v písni nalezneme v podobě *Na patra se sám jazyk lepí*³⁴¹. Kromě inverzního slovosledu je zde

³³³ KARLÍK, Petr et al. *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012. s. 73.

³³⁴ Píseň *Velmi inspirativní* (Laskonky a kremrole, 2014). ČERMÁK, František, a kol. *Slovník české frazeologie a idiomatiky, 4: Výrazy větné*. Praha: Leda, 2009. s. 49.

³³⁵ Píseň *Svaz českých bohémů* (Našim klientům, 2011). ČERMÁK, František, a kol. *Slovník české frazeologie a idiomatiky, 4: Výrazy větné*. Praha: Leda, 2009. s. 123.

³³⁶ V textu písně chybí interpunkce za oslovením. Píseň *Rayda* (Rande s panem Bendou, 2004). ČERMÁK, František, a kol. *Slovník české frazeologie a idiomatiky, 4: Výrazy větné*. Praha: Leda, 2009. s. 866.

³³⁷ ČERMÁK, František, a kol. *Slovník české frazeologie a idiomatiky, 4: Výrazy větné*. Praha: Leda, 2009. s. 637.

³³⁸ Píseň *Rande s panem Bendou* (Rande s panem Bendou, 2004).

³³⁹ Píseň *Durová kovbojka* (Rande s panem Bendou, 2004). Invarianta zní *To je jasná věc!*. ČERMÁK, František, a kol. *Slovník české frazeologie a idiomatiky, 4: Výrazy větné*. Praha: Leda, 2009. s. 941.

³⁴⁰ ČERMÁK, František, a kol. *Slovník české frazeologie a idiomatiky, 4: Výrazy větné*. Praha: Leda, 2009. s. 341.

³⁴¹ Píseň *Voda v prášku* (Našim klientům, 2011).

i morfologická změna u substantiva *patro* ze singuláru do plurálu a zároveň je tvar osobního zájmena *já* nahrazen zájmenem *sám*, které odkazuje na jazyk.

Mezi lexikální aktualizace patří varianta frazému *Smůla se mu lepí na paty*.³⁴², který je v písni užit v podobě *smůla se lepí na podrážku*. Motivací je zde opět výstavba rýmu.

malý balení vody v prášku
trápím se ale tím, čím jí naředím
smůla se lepí na podrážku³⁴³

Za autorskou podobu stejného frazému bychom mohli považovat příklad v písni *Když chlapi pláčou*:

Smůla na patě je přítulná
a zrovna dnes, když tak dlouho byla potulná
to bude tím
*že je to smůla*³⁴⁴

Další autorský frazém se objevuje v písni *Dvojtrojboj*, která je založena na oxymórních spojeních a konkrétně zde autor upravuje frazém *Ve víně je pravda*.³⁴⁵ a to rovnou do dvou podob:

V rejži je pravda
*a ve víně je lež*³⁴⁶

V prvním verši se jedná o náhradu substantiva *víno* za *ryži* a ve druhém verši užívá komplementárního opozita ke slovu *lež*, což dělá význam původního frazému opačným.

³⁴² ČERMÁK, František, a kol. *Slovník české frazeologie a idiomatiky, 4: Výrazy větné*. Praha: Leda, 2009. s. 828.

³⁴³ Píseň *Voda v prášku* (Našim klientům, 2011).

³⁴⁴ Píseň *Když chlapi pláčou* (Polib si dědu, 2006)

³⁴⁵ ČERMÁK, František, a kol. *Slovník české frazeologie a idiomatiky, 4: Výrazy větné*. Praha: Leda, 2009. s. 959

³⁴⁶ Píseň *Dvojtrojboj* (Karton veverek, 2009)

Ve dvou případech také autor použil pouze část z větného frazému. Jedná se o frazémy *Vrána k vráně sedá – rovný rovného si hledá*.³⁴⁷ a *Veni, vidi, vici*.³⁴⁸

*vrána k vráně sedla si*³⁴⁹

*že si veni viči opakuj*³⁵⁰

V první případě je také změněn čas slovesa, tudíž se jedná i o morfologickou variantu. Tato změna také ruší gnómičnost původní invarianty. Ve druhém případě autor vynechal prostřední část frazému a koncové sloveso zapsal v takové podobě, v jaké ji kapela realizuje při zpěvu.

Poslední větný frazém, který jsme našli, kombinuje dva frazémy dohromady. Jsou to frazémy *Ty časy jsou už pryč*.³⁵¹ a *Starý zlatý časy*.³⁵² Finální podoba v písni pak zní *starý dobrý časy jsou pryč*.³⁵³

³⁴⁷ ČERMÁK, František, a kol. *Slovník české frazeologie a idiomatiky, 4: Výrazy větné*. Praha: Leda, 2009. s. 977

³⁴⁸ ČERMÁK, František, a kol. *Slovník české frazeologie a idiomatiky, 4: Výrazy větné*. Praha: Leda, 2009. s. 938

³⁴⁹ Píseň *Muflon*. (Rande s panem Bendou, 2004)

³⁵⁰ Píseň *Bílá vdova* (Polib si dědu, 2006)

³⁵¹ ČERMÁK, František, a kol. *Slovník české frazeologie a idiomatiky, 4: Výrazy větné*. Praha: Leda, 2009. s. 149.

³⁵² ČERMÁK, František, a kol. *Slovník české frazeologie a idiomatiky, 4: Výrazy větné*. Praha: Leda, 2009. s. 148.

³⁵³ Píseň *Bublina* (Našim klientům, 2011).

6 Propria

Propria mají funkci označovat jedince či jednotlivinu jako jedinečné a odlišovat je od ostatních jedinců či jednotlivin z dané třídy. Naproti tomu stojí apelativa, která nesou generický význam, a označují tak celou třídu předmětů.³⁵⁴ Vlastní jména můžeme dále členit na třídy a podtřídy, my se konkrétně budeme zabývat antroponymy, toponymy a chrématonymy.

Antroponyma jsou vlastní jména označující člověka nebo skupinu lidí. Řadíme sem například rodná jména, příjmení, hypokoristika, rodová jména aj.³⁵⁵ Toponyma označují vlastní jména zeměpisná, jako například názvy měst, obcí, jména vod aj.³⁵⁶ Chrématonyma jsou jména lidských výtvorů. Do této třídy řadíme například jména institucí, názvy svátků, jména výsledků umělecké činnosti aj.³⁵⁷

Dále nebudeme analyzovat všechna nalezená propria, nýbrž pouze ta, která jsou v kontextu písní důležitá a zajímavá.

6.1 Antroponyma

Nejpočetnější skupinou proprií jsou antroponyma. My se budeme zabývat konkrétně dvěma podskupinami, nejprve hypokoristiky a následně jmény známých umělců, jelikož byla v analyzovaných písních nejpočetnější.

6.1.1 Hypokoristika

Hypokoristika jsme zmínili již v rámci kapitoly o slovech expresivních, jelikož kromě základní pojmenovací a identifikační funkce nesou ještě funkci expresivní. Objevují se

³⁵⁴ HLADKÁ, Zdeňka, NEKULA, Marek (2017): VLASTNÍ JMÉNO. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny. [cit. 24. 3. 2024]. Dostupné z: https://www.czechency.org/slovník/VLASTNÍ_JMÉNO.

³⁵⁵ PLESKALOVÁ, Jana (2017): ANTROPONYMUM. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny. [cit. 24. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/ANTROPONYMUM>.

³⁵⁶ PLESKALOVÁ, Jana (2017): TOPONYMUM. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny. [cit. 24. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/TOPONYMUM>.

³⁵⁷ KNAPPOVÁ, Miloslava (2017): CHRÉMATONYMUM. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny. [cit. 24. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/CHRÉMATONYMUM>.

zde častěji než neutrální formy křestních jmen, proto jsme se rozhodli zabývat konkrétně těmito domácími podobami.

V písni *Durová kovbojka* se objevuje hypokoristikum *Marjánka*, které je domácíkou podobou jména Marie. Zároveň ve stejné sloce nalezneme i další proprium *Marry*, což je anglický ekvivalent právě pro české jméno Marie. Použití těchto dvou variant v rámci jedné sloky tak vytváří zajímavý kontrast. Spojení *babičko Marry* je zároveň aluzí na píseň od Jana Wericha a Jiřího Voskovce, *Babička Mary*.³⁵⁸

*No tak, **Marjánko** krásná*

dnes nech mě tu spát

(...)

*no tak, **babičko Marry***³⁵⁹

Další cizí ekvivalent, který může také fungovat jako hypokoristikum, je španělská podoba jména Petr, *Pedro*.³⁶⁰ Toto jméno kapela použila vícekrát, poprvé v rámci názvu alba *Pedro se vrací* (2002), která je rámována první písní *Pedro se vrací* a poslední písní *Pedro se vrátí*. Jedná se zde o odkaz na žvýkačky *Pedro*, které byly vyráběny za doby socialismu v tehdejší Československu.³⁶¹ Sám Jan Homola v rozhovoru řekl, že *Pedro* je právě Mexičan z obalu zmíněných žvýkaček.³⁶² Pro tyto souvislosti však posluchač musí znát spojení vlastního jména *Pedro* s názvem zmíněného produktu. V albu, které bylo analyzované v této práci, se objevuje píseň s názvem *Pedro Isbek*³⁶³. Tento název je založen na slovní hříčce s anglickým spojením *Pedro is back*, což v překladu znamená „Pedro je zpátky“, a může tak jít o návaznost na název písně *Pedro se vrátí*.

³⁵⁸ Jan Werich. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001 [cit. 12. 4. 2024]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Jan_Werich.

³⁵⁹ Píseň *Durová kovbojka* (Rande s panem Bendou, 2004).

³⁶⁰ Petr. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 24. 3. 2024]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Petr>.

³⁶¹ Pedro. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 24. 3. 2024]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Pedro>.

³⁶² KREČ, Luboš. *Wohnout – V první řadě se musíme pobavit my*. [online]. In: musicserver.cz. 25. 11. 2002 [cit. 24. 3. 2024]. Dostupné z: <https://musicserver.cz/clanek/5654/wohnout-v-prvni-rade-se-musime-pobavit-my/>.

³⁶³ Píseň *Pedro Isbek* (Karton veverka, 2009).

V písni *Pepičci* nalezneme hypokoristika od 4 mužských jmen, a to: Josef – *Pepík* a *Pepíček*, František – *Frantík*, Oldřich – *Olda* a Antonín – *Toník*. Všechna se objevují pouze v plurálu, jak můžeme vidět na tomto příkladu:

*Jsme národ hrdejch **Pepíků***

Frantíků, Oldů, Toníků³⁶⁴

Užití plurálu není náhodné, jelikož tato mužská jména fungují jako generická reference k celému českému národu. Celá píseň totiž pojednává o typických stereotypních vlastnostech a charakteristikách tzv. Čecháčka. Toto slovo je v Akademickém slovníku současné češtiny definováno jako hanlivé označení Čechů a zdůrazňuje především jejich negativní vlastnosti³⁶⁵, které nalezneme i v písni. Hypokoristická varianta, již tak velmi typických českých jmen, slouží ještě lépe jako zástupce celého národa.

Hypokoristikum od ženského jména Kateřina, *Káča*, je zajímavé tím, že pokud by bylo užito s malým počátečním písmenem, byl by to expresivní negativní výraz označující ženu. V kontextu písně je toto slovo pravděpodobně i tak použito. V psané formě může jít buď o snahu zakrýt tento význam nebo o nekorektní zápis, pro posluchače však tento jev nemá význam.

*s důvěrně průměrnou **Káčou***

se scházej, procházej, odcházej

*s mojí **Káčou***

*s mojí **Káčou** nevěrnou*³⁶⁶

Posledním příkladem, který zmíníme, je hypokoristikum mužského jména Jan, *Honza*. Ten zde zastupuje archetypální pohádkovou postavu hloupého Honzy³⁶⁷. Toto proprium se objevuje v písni *Pohádka*, ve které odkazuje na českou filmovou pohádku

³⁶⁴ Píseň *Pepičci* (Karton veverek, 2009).

³⁶⁵ *Akademický slovník současné češtiny* [online] (2017–2024). Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i. Cit. 26. 03. 2024. <https://slovníkcestiny.cz>.

³⁶⁶ Píseň *Věrní* (Rande s panem Bendou, 2004).

³⁶⁷ V pohádkách je postava Honzy tradičně charakterizována jako prostáček, který se může zpočátku jevit jako hlupák, ale ve výsledku se ukáže, že pomocí svého důvtipu zvládne mnohé urozené lidi přechytračit, mnohdy až zesměšnit. JONÁŠOVÁ, Ivana. *Hloupý Honza jako typ pikareskního hrdiny*. Č. Bud., 2013. bakalářská práce (Bc.). JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH. Pedagogická fakulta.

s názvem Honza málem králem. Zde se pro pochopení přirovnání k této postavě (*cejtíl jsem se jak Honza málem králem*) předpokládá určité povědomí o zmíněné filmové pohádce.

*Tak cejtíl jsem se jak
Honza málem králem
u nohou mi ležel drak
a já byl štěstím omámen*³⁶⁸

6.1.2 Jména umělců

Objevuje se také mnoho jmen známých umělců. Jako první jde o hudební duo Nedvědi, které tvořili sourozenci Jan a František Nedvědovi. Motivací užití je vytvoření rýmu s přechozím veršem.

*zelenejm jedům, jó
a nevěřím bráchům Nedvědům*³⁶⁹

Stejnou funkci má i jméno amerického herce Brada Pitta, které však bylo upraveno do podoby *Brada Pitty*, právě kvůli vytvoření rýmu se slovem *totality*.

*sněm jak za **totality**
kluci mě zdola zaberou
tak jako **Brada Pitty***³⁷⁰

Nalezneme také několik zmínek jiných hudebních skupin. První z nich je česká hudební skupina Krucipüsk. Objevuje se v písni s názvem *Hledáme zpěváka*, ve které skupina hledá zpěváka do své kapely. Postupně jsou zmíněni také tři zpěváci ze tří různých českých kapel, včetně právě Krucipüsku, a to *Michal Mareda* (zpěvák kapely Vypsaná fiXa), *Vašek Bláha* (zpěvák kapely Divokej Bill) a *Tomáš Hajiček* (zpěvák kapely Krucipüsk). Tito zpěváci se v jednotlivých slokách představují a popisují své kvality, které však nemají mnoho společného se zpěvem. Celá píseň je však psána jako parodie, jelikož v jejím refrénu

³⁶⁸ Píseň *Pohádka* (Laskonky a kremrole, 2014).

³⁶⁹ Píseň *Krásný léta šedesátý* (Rande s panem Bendou, 2004).

³⁷⁰ Píseň *Dokonalá iluze* (Karton veverek, 2009).

se dozvídáme, že to, jestli zájemce o místo zpěváka umí, nebo neumí zpívat, není vůbec důležité pro jeho přijetí. Zajímavé je, že jednotlivé sloky skutečně nazpívali zmínění zpěváci.

*Moje jméno je **Tomáš Hajíček***

doposud mě živil stát

rád brouzdám v hájích pod Ještědem

mám z vousů hustej hájíček

vypadám na stopadesát

***Krucipůsk**, jak já bych zpíval každé den, každé den³⁷¹*

Také se objevují případy, ve kterých jsou propria součástí slovních hříček. Je to například název kapely *Tři sestry*, jejíž název je v textu užit inverzně, a je tak součástí rýmového echa se slovesem *nešetří*. Kromě toho se však identická část těchto slov „tři“ objevuje i v rýmu předchozím a zároveň je i ve stejné rýmu užita číslovka tři, která se liší pouhou kvantitou samohlásky.

*a je to párty jak se **patří**, když kládinet*

*a na **tři** s ním **nešetří***

*Jaroušek bratr ze **Sester Tří**³⁷²*

V písni s názvem *Dobrý den, pane Kohák*, nalezneme několikrát odkaz na českého herce a režiséra Jakuba Koháka. Celá píseň popisuje natáčení reklamy pod vedením právě režiséra Jakuba Koháka, který je v písni považován za velmi váženou osobu, se kterou chtějí všichni spolupracovat. Zároveň zde nalezneme i druhé jméno českého filmového režiséra Zdeňka Trošky. Ten je zde zmíněn pro ještě silnější zdůraznění kvalit režiséra Jakuba Koháka, jelikož Troška v české kultuře představuje velmi známého režiséra, a v písni je zmíněno, že lidé, kteří se ucházejí o práci komparzistů, přecházejí od něj právě ke Kohákovi.

stylistky, sboristky a další komparzistky

³⁷¹ Píseň *Hledáme zpěváka* (Našim klientům, 2011).

³⁷² Píseň *Jaroušek na tři* (Polib si dědu, 2006).

*bělošky, černošky, přeběhlíce od Trošky*³⁷³

6.2 Toponyma

Stejně jako u přechozích antroponym se i u toponym zaměříme na konkrétní podskupiny, a těmi jsou názvy měst a obcí, názvy zemí, názvy hor a názvy řek.

6.2.1 Názvy měst a obcí

Nejvíce jsou zastoupeny názvy měst českých. Jako první můžeme zmínit píseň *Města všecka*, která popisuje město obecně, konkrétněji se zaměřuje na velká města. Autor zde zdůrazňuje velké množství lidí, kolony aut, moderní technologie a rychlý chod měst. Zmíněná jsou města *Praha, Zlín, Brno, Ostrava* a *Karlovy Vary*. Autor vybral právě tato krajská města pro podtržení představy často poměrně chaotického chodu velkých měst.

Město mě táhne štrůdlem

pod mastnou tyčí

Každej si sáhne

každej tě popostrčí

V zácpách to vázne

třídou však proudy frčí

(...)

Zlín a nebo Praha

Brno a i Ostrava

Karlovy Vary, nám se líbí³⁷⁴

Další užití názvu obce je zajímavé především z důvodu vytvoření slovní hříčky. Jedná se úpravu názvu města Horní Dolní, které je fiktivním názvem obce, jež je buď užito jako obecný neutrální název obce, anebo s negativní konotací, kdy zastupuje nevýznamnou obec či vesnici.³⁷⁵ Autor si tento název v písni upravil na *Horní Polní* a následně na *Dolní*

³⁷³ Píseň *Dobry den, pane Kohák* (Našim klientům, 2011).

³⁷⁴ Píseň *Města všecka* (Karton veverek, 2009).

³⁷⁵ *Horní Dolní*. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation,

Stolní. V dalším verši je k těmto fiktivním městům přidána ještě ostravská ulice *Stodolní*, která je vyhlášena svým velkým množstvím restaurací, barů a klubů.³⁷⁶ Tato ulice byla pravděpodobně v textu užita kvůli její zvukové podobnosti s předchozími dvěma fiktivními městy.

Šel bych z Horní Polní

*Dolní Stolní dál do Stodolní, Stodolní*³⁷⁷

Ze zahraničních měst se objevuje například italský *Milán*, které je v písni z důvodu vytvoření rýmu (*pojd' s náma, do Milána*³⁷⁸) nebo ukrajinský *Užhorod*³⁷⁹ v písni *Příběh*, ve které se objevuje i část napsaná a zpívaná ukrajinsky.

6.2.2 Názvy zemí

První země, kterou zmíníme je *Čína* v písni *ABC*:

Bez písmen myšlenky nedovedou

se uložit snáze, do databáze

Jen nápisy z Číny co všude budou

ABCD neocení

(...)

Jen nápisy z Číny co všude budou

*přes ABCD nepovedou*³⁸⁰

Čína zde přeneseně zastupuje čínské znaky, které jsou odlišné od latinky a tudíž i od znaků, o kterých se v písni zpívá. Zároveň se zde pravděpodobně naráží na vzrůstající četnost produktů dovážených z Číny, na kterých se tyto znaky mohou objevit.

2001- [cit. 26. 3. 2024]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Horn%C3%AD_Doln%C3%AD.

³⁷⁶ *Stodolní*. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 12. 4. 2024]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Stodoln%C3%AD>.

³⁷⁷ Píseň *Pseudobůček* (Polib si dědu, 2006).

³⁷⁸ Píseň *Housenky* (Polib si dědu, 2006).

³⁷⁹ Píseň *Příběh* (Karton veverek, 2009).

³⁸⁰ Píseň *ABC* (Karton veverek, 2009).

Další zemí v Asii, kterou jsme v textech našli, je *Vietnam*, který byl užít z důvodu výstavby rýmu.

*A pak zahrát, kalit, na místě zůstat, snad se nám nic **nestane**.*

*Stříh, za pár hodin pod barem zní dobrý ráno **Vietname**.*³⁸¹

Indie

Rozhodli jsme se Indii zařadit jako samostatnou podkapitolu k názvům státu a zároveň zde zmínit i další toponyma, která se s Indií pojí, jelikož tato země je pro kapelu a její členy důležitá. Členové kapely často cestují, ať už každý sám, nebo i jako skupina. Jan Homola v rozhovoru řekl, že konkrétně Indii miluje, stejně tak jako jeho bratr Matěj.³⁸²

Vztah kapely k této zemi se promítl i do jejich tvorby. První zmínka, kterou jsme našli v analyzovaných textech, je indické město *Marudai*³⁸³, jehož použití bylo motivováno rýmem.

*ale proč je na míse napsáno **Samuraj**?*

(...)

asi někdo neví

*kde je město **Madurai***³⁸⁴

Stejně tak tomu je i u dalšího použití indického státu *Bihár*³⁸⁵.

*občas odjet ve starým rozbitým rezavým **kočáru***

*někam do **Biháru**.*³⁸⁶

³⁸¹ Píseň *Naším klientům* (Naším klientům, 2011).

³⁸² SMOLOVÁ, Katka. *V kapele Wohnout máme tři měsíce vyhrazené na cestování, říká Honza Homola*. [online]. In: Lidovky.cz. 29. 10. 2016 [cit. 29. 3. 2024]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/cestovani/v-kapele-wohnout-mame-tri-mesice-vyhrazene-na-cestovani-rika-honza-homola.A161026_155634_aktuality_ape.

³⁸³ *Madurai*. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 29. 3. 2024]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Madurai>.

³⁸⁴ Píseň *Rande s panem Bendou* (Rande s panem Bendou, 2004).

³⁸⁵ *Bihár*. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 29. 3. 2024]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Bih%C3%A1r>.

³⁸⁶ Píseň *O básnících* (Naším klientům, 2011).

Zároveň celá píseň popisuje život básníků, kteří již nejsou nejmladší a chtějí si užívat jednoduššího a klidnějšího života, tudíž další motivací užití konkrétně indického města by mohlo být spojení s Indií, jakožto zemí mnoha náboženství a tím i spojenou s představou mnoha klidných a posvátných míst.

Další dvě zmínky jsou v samotných názvech písní, jelikož obě celé písně o Indii pojednávají. První je píseň *Bombaj*, označující indické město. Popisuje právě jeho návštěvu. V první části písně popisuje autor město jako nové, cizí a přirovnává jeho objevování k průchodu labyrintem. V rámci refrénu se pak představa města změní na představu návštěvy zábavního místa, pravděpodobně cirkusu, ve kterém vystupují například kouzelníci.

*Pojď' pojedeme na východ
bude se ti líbit, jak se budem ztrácet
v labyrintu města cizího, co taky jinýho
může stát se, zdá se
(...)
Návštěvníci, pojd'te prosím dál
čekaj vás kouzelníci a loupežníci
trošku bych se bál³⁸⁷*

Poslední zmínkou o Indii je samotná píseň s tímto názvem, *Indie*, která pojednává o návratu návštěvníka do Indie. Ten popisuje, jak jednotlivé vjemy působí na jeho smysly a pravděpodobně mu evokují melancholické vzpomínky z dřívějších návštěv.

*na zem jsem si klek
a trochu přičichnul
tak je to vůně, či smrad
do uší lezou slova
a ta slova sdílí pocity*

³⁸⁷ Píseň *Bombaj* (Naším klientům, 2011).

ať je to tak nebo tak
jsem rád, že tě vidím znova
*ahoj Indie*³⁸⁸

6.2.3 Názvy hor

V již zmíněné písni *Pepičci*, která trochu ironicky pojednává o typických vlastnostech Čechů, se objevuje i odkaz na památnou horu Říp a s ním také na praotce Čecha, který podle pověsti právě na této hoře stanul a rozhodl, že území, jež vidí, bude novým domovem jeho a jeho lidu. I tato část je okomentována v písni ironicky, jelikož praotec Čech v písni mává na svůj lid s následujícími slovy:

A z hory Říp
nám praotec mává
mějte se krásně hovada
kde se žije líp
ted' národ se hádá
*Praha, Brno, či Ostrava?*³⁸⁹

Druhé místo se nenachází v České republice, nýbrž v severní Africe. Je jím vrchol *Toubkal*³⁹⁰, podle kterého je pojmenována i stejnojmenná píseň, popisující právě výstup na horu³⁹¹ a zdůrazňující nejenom obtížnost při výstupu, ale i krásy finálního výhledu z vrcholu.³⁹²

6.2.4 Názvy řek

Píseň s názvem *Vltavo* odkazuje na jednu z českých řek. Konkrétně se pak v písni zpívá o velkých povodních, které zasáhly Českou republiku v roce 2002. Pokud by však posluchač

³⁸⁸ Píseň *Indie* (Laskonky a kremrole, 2014).

³⁸⁹ Píseň *Pepičci* (Karton veverka, 2009).

³⁹⁰ *Džabal Tubkal*. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 29. 3. 2024]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/D%C5%BEabal_Tubkal

³⁹¹ Záměrně nepíšeme na horu Toubkal, jelikož kromě názvu písně se toto proprium dále v textu neobjevuje, a tudíž pro posluchače se píseň může jevit pouze jako obecný popis výstupu na (vysoké) hory.

³⁹² Píseň *Toubkal* (Našim klientům, 2011).

neměl povědomí o této události, píseň by se dala pochopit jako obecný popis toho, jakou ničivou sílu může jakákoliv povodeň. Dále je zde však i aluze na dílo s názvem *Vltava* od českého hudebního skladatele Bedřicha Smetany, na kterého se v písni také přímo odkazuje.

nalevo, napravo, slyším tě, Vltavo

stát nenechalas nic na břehu do Prahy až od Budějovic

(...)

nalevo, napravo, dívej se, Smetano

*stát už neuvidíš nic na břehu do Prahy až od Budějovic*³⁹³

Zajímavé je ještě další možné spojení jména *Smetana*, které odkazuje na českou moderátorku zpráv Emmu Smetanu. Tato asociace nemusí být pro posluchače zprvu vůbec zřejmá, ale můžeme si jí všimnout až při zhlédnutí hudebního videoklipu.³⁹⁴

6.3 Chrématonyma

V textech nalezneme i několik chrématonym, jejichž užití považujeme za zajímavé, avšak jelikož se jedná spíše o jednotlivé příklady, nebudeme je rozdělovat do samostatných podskupin, ale ukážeme si jejich použití dohromady na konkrétních příkladech.

Prvním chrématonymem je název svátku *Vánoce*. Motivací užití tohoto svátku je vytvoření oxymórního spojení se zbytkem verše, ve kterém se píše o slavení Vánoc v létě, my však máme oslavu tohoto svátku spojenou s obdobím zimy.

*Dneska bude karneval, to kamarád Vánoce v létě slavi*³⁹⁵

Dalším příkladem je název malého přenosného MP3 přehrávače od firmy Apple, *iPod*. Název tohoto přístroje je v písni užit z důvodu celé její tematiky, jedná se totiž o již zmíněnou píseň *Města všecka*, ve které autor, mimo jiné, popisuje i moderní stránku měst. Konkrétní název tohoto přístroje zde pravděpodobně zastupuje celou skupinu podobných

³⁹³ Píseň *Vltavo* (Laskonky a kremrole, 2014).

³⁹⁴ HNÁTEK, Václav. *VIDEO: V klipu od Wahnoutů se zamiluje Smetana do Smetany*. [online]. In: iDNES.cz. 16. 11. 2015 [cit. 29. 3. 2024]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/kultura/hudba/wahnout-videoklip-vltavo.A151113_171758_hudba_vha.

³⁹⁵ Píseň *Jaroušek na tři* (Polib si dědu, 2006).

přístrojů, avšak užití tohoto jednoslovného výrazu, namísto celého spojení MP3 přehrávač, je motivováno rytmickou výstavbou verše.

*Kráčel si programátor s **I-PODem** na uších*

Nasál ho eskalátor, co s tím fakt netuší³⁹⁶

Jako poslední zmíníme odkaz přímo na jednu z vlastních písní *Wohnoutů*, a to konkrétně na píseň *Vrátnej*:

pro lidi, co byli blízko

stěžovali si nízko

*že jest refrén z *Vrátnýho*³⁹⁷*

Zde se pro pochopení předpokládá, že posluchač této písně, ve které se odkazuje na další tvorbu *Wohnoutů*, zná i další skladby této kapely.

³⁹⁶ Píseň *Města všecka* (Karton veverek, 2009).

³⁹⁷ Píseň *Popojedem* (Karton veverek, 2009).

Závěr

Tato bakalářská práce se zabývá lexikální analýzou slovní zásoby hudební skupiny *Wohnout*. Slovní zásoba byla analyzovaná na vybraných hudebních nosičích, které obsahovaly dostatečné množství materiálu pro vytvoření komplexní představy o specifiku slovní zásoby.

Po důkladném poslechu vybraného materiálu jsme se rozhodli zaměřit na oblasti, které se na první pohled zdály signifikantní pro tuto hudební skupinu, a ty jsme dále analyzovali v samostatných kapitolách. Jednotlivé části se tedy zabývaly vrstvami slovní zásoby, slovními hříčkami, frazeologií a *proprii*. Náš prvotní dojem z poslechu textů jsme zformulovali jako předpoklad, který jsme se v každé kapitole pokusili potvrdit či vyvrátit.

O rozvrstvení slovní zásoby jsme předpokládali, že v analyzovaných textech nalezneme lexémy z různých vrstev národního jazyka. Tento předpoklad se nám potvrdil. V textech se objevují výrazy patřící do substandardu, konkrétně výrazy obecné češtiny (*potvory*³⁹⁸, *fidlátka*³⁹⁹), méně často i sociolektismy, obvykle takové, které jsou specifické pro vyjadřování současné mládeže (*úlet*⁴⁰⁰, *kalit*⁴⁰¹). Autor nevyužívá čistě spisovných či nespisovných prvků, ale často je v textech nepravidelně kombinuje. Tato alternace slouží k imitaci běžné řeči, čímž se autor snaží přiblížit svým posluchačům. Zjistili jsme také, že slovní zásobu textů autor ozvláštňuje svými vytvořenými okazionálními jednotkami. Zde můžeme zmínit například samotný název písně *Kulibrci*⁴⁰². Motivací pro tvoření těchto nových jednotek je kromě vytvoření rýmové shody především funkce estetická a aktualizací. Naopak neologismy se neobjevují téměř vůbec.

Za velmi signifikantní považujeme vrstvu slov expresivních, které mají posluchače zaujmout a zapůsobit na něj. Často také dokreslují tematiku a náladu písní. Objevují se jak slova s negativním příznakem (například *čubka*⁴⁰³ či *pitomec*⁴⁰⁴), tak i s pozitivním (například *pusinko* nebo *miláčku*⁴⁰⁵). Setkáme se i s velkým množstvím deminutiv, a to nejen

³⁹⁸ Píseň *Rande s panem Bendou* (Rande s panem Bendou, 2004).

³⁹⁹ Píseň *Kapela na šňůře* (Karton veverek, 2009).

⁴⁰⁰ Píseň *Gastrosexuál* (Našim klientům, 2011).

⁴⁰¹ Píseň *Našim klientům* (Našim klientům, 2011).

⁴⁰² Píseň *Kulibrci* (Polib si dědu, 2006).

⁴⁰³ Píseň *Psí píseň* (Rande s panem Bendou, 2004).

⁴⁰⁴ Píseň *Velmi inspirativní* (Laskonky a kremrole, 2014).

⁴⁰⁵ Obě slova se objevují v písni *Padák* (Našim klientům, 2011).

expresivních. Jako příklad můžeme uvést deminutivum od slov rypák (*rypáček*⁴⁰⁶) a bordel (*bordýlek*⁴⁰⁷).

Druhá kapitola se zabývá významovou stránkou slov a jejím užitím pro vytvoření slovních hříček. Naším cílem bylo zjistit, jaké konkrétní způsoby jazykové komiky jsou pro vytvoření komického efektu užívány. První způsob, na který jsme zaměřili naši pozornost, byla víceznačnost, a to jak polysémie (například lexém *ponorka*⁴⁰⁸ ve smyslu: i) vodní plavidlo a ii) narůstající napětí), tak homonymie (například shoda v paradigmatu substantiv *mír* a *míra*, tj. *míru*⁴⁰⁹). V rámci homonymie jsme zaměřili na její specifické typy. Druhým zdrojem slovních hříček byla paronymie a paronomázie (například dvojice slov *válí* – *valt*⁴¹⁰). Posledním zdrojem, který je velmi specifický pro hudební skupinu *Wohnout*, je tvoření oxymórních spojení. Tato kontrastní spojení mají především funkci estetickou (například ve verši *snídáme k obědu večer*⁴¹¹).

Třetí kapitola se zabývala frazeologií, která je podstatnou složkou poetiky analyzovaných textů. Frazémy jsme dále sledovali ve čtyřech podkapitolách: přirovnání, výrazy neslovesné, výrazy slovesné a výrazy větné. Předpokládali jsme, že více než invarianty frazémů se budou objevovat různé varianty. Tento předpoklad se potvrdil. I přes to se menší počet invariant objevuje, a to především u výrazů neslovesných, slovesných a větných. Přirovnání se objevují pouze v různých variantách. U přirovnání se setkáme s variantami morfologickými, lexikálními a stylistickými. Častěji se však objevují přirovnání autorská (například *zmizet jako Pitr*⁴¹²). U výrazů neslovesných se objevují varianty morfologické, syntaktické a stylistické, zajímavé však byly i výrazy neslovesné, které jsou ve slovníku zachyceny jako syntakticky závislé na slovesu (například *s ledovým klidem*⁴¹³ či *ticho před bouří*⁴¹⁴). Na konkrétních příkladech jsme si ukázali jaká slovesa autor užívá.

⁴⁰⁶ Píseň *Dokonalá iluze* (Karton veverek, 2009).

⁴⁰⁷ Píseň *Popojedem* (Karton veverek, 2009).

⁴⁰⁸ Píseň *Kapela na šňůře* (Karton veverek, 2009).

⁴⁰⁹ Píseň *Festivalová* (Rande s panem Bendou, 2004).

⁴¹⁰ Píseň *Zající na měsíci* (Polib si dědu, 2006).

⁴¹¹ Píseň *Velmi inspirativní* (Laskonky a kremrole, 2014).

⁴¹² Píseň *O básnících* (Našim klientům, 2011).

⁴¹³ Píseň *Pohádka* (Laskonky a kremrole, 2014).

⁴¹⁴ Píseň *Durová kovbojka* (Rande s panem Bendou, 2004).

Velmi hojně autor užívá frazémů slovesných. Vyskytují se invarianty a různé kombinace variant (například frazémy *přimhouřit oko*⁴¹⁵, *lízat si rány*⁴¹⁶ či *dělat potíže*⁴¹⁷). Jsou to například varianty morfologicko-lexikální, morfologicko-syntaktické nebo komplexní morfologicko-syntakticko-stylistické. Motivací pro použití těchto variant je často vytvoření rýmové shody, udržení rytmické stavby verše, ale také ozvláštnění textu. Poslední skupina, kterou jsou výrazy větné, obsahuje několik invariant a dále varianty morfologické, syntaktické a lexikální. Nalezneme také dvě různé autorské varianty jednoho frazému (*v rejži je pravda a ve víně je lež*⁴¹⁸), či kombinaci dvou frazémů dohromady (*starý dobrý časy jsou pryč*⁴¹⁹).

V poslední kapitole jsme se zaměřili na propria. Zjistili jsme, že se v textech objevují antroponyma, toponyma a chrématonyma. Antroponyma jsme dále zkoumali ve dvou skupinách, a to hypokoristika a jména umělců, jelikož se v textech objevovala často. U toponym jsme posuzovali funkci názvů měst a obcí, názvů zemí, názvů hor a názvů řek, opět z důvodu četnosti. Chrématonyma jsme dále nečlenili, kvůli jejich celkovému malému počtu. Propria byla v některých případech užita pro vytvoření rýmové shody, častěji však doplňovala celé téma písně, a to především antroponyma a toponyma. U některých názvů znalost či neznalost propria ovlivnila interpretaci verše či sloky, jelikož autor odkazuje nejen na samotnou osobu či předmět, ale i na případné konotace, které jsou s těmito proprii spojeny (například hypokoristikum *Pedro*⁴²⁰ a spojení se stejnojmennými žvýkačkami).

Cílem této práce nebylo analyzovat a ukázat kvantitu všech zastoupených jevů, nýbrž zachytit dominantní jevy, které tvoří celkovou poetiku textů hudební skupiny *Wohnout*, a exemplifikovat je na vybraných příkladech, které nám přišly zajímavé a zaujaly naši pozornost.

⁴¹⁵ Píseň *Ganga* (Polib si dědu, 2006).

⁴¹⁶ Píseň *Dobrá ráno* (Laskonky a kremrole, 2014).

⁴¹⁷ Píseň *Psí píseň* (Rande s panem Bendou, 2004).

⁴¹⁸ Píseň *Dvojtrojboj* (Karton veverek, 2009).

⁴¹⁹ Píseň *Bublina* (Naším klientům, 2011).

⁴²⁰ Píseň *Pedro Isbek* (Karton veverek, 2009).

Seznam použitých informačních zdrojů

Seznam literatury

CVRČEK, Václav a Univerzita Karlova. *Mluvnice současné češtiny, 1: Jak se píše a jak se mluví*. V Praze: Karolinum, 2010.

ČERMÁK, František, a kol. *Slovník české frazeologie a idiomatiky, 1: Přirovnání*. Praha: Leda, 2009.

ČERMÁK, František, a kol. *Slovník české frazeologie a idiomatiky, 2: Výrazy neslovesné*. Praha: Leda, 2009.

ČERMÁK, František, a kol. *Slovník české frazeologie a idiomatiky, 3: Výrazy slovesné*. Praha: Leda, 2009.

ČERMÁK, František, a kol. *Slovník české frazeologie a idiomatiky, 4: Výrazy větné*. Praha: Leda, 2009.

FILIPEC, Josef, ČERMÁK, František. *Česká lexikologie*. Praha: Academia, 1985.

HAUSER, Přemysl. *Nauka o slovní zásobě*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986.

HUGO, Jan. *Slovník nespisovné češtiny: argot, slangy a obecná mluva od nejstarších dob po současnost: historie a původ slov*. Praha: Maxdorf, c2009.

JANOVEC, Ladislav. Neologie. In: ADÁMKOVÁ, Petra a kol. *Dynamika českého lexika a lexikologie. Studie k moderní mluvnici češtiny 4*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013.

KARLÍK, Petr et al. *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012.

KROUPOVÁ, Libuše, FILIPEC, Josef, ed. *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost: s Dodatkem Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky*. Praha: Academia, 2005.

MATZNER, Antonín, WASSERBERGER Igor, POLEDŇÁK Ivan. *Encyklopedie jazzu a moderní populární hudby, [Díl] I: Část věcná*. Praha: Supraphon, 1983.

MOCNÁ, Dagmar, PETERKA Josef. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004.

PETERKA, Josef. *Teorie literatury pro učitele*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2001.

Internetové zdroje

Akademický slovník současné češtiny [online] (2017–2024). Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i. Cit. 26. 03. 2024. <https://slovníkcestiny.cz>.

Bihár. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001 [cit. 29. 3. 2024]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Bih%C3%A1r>.

BRÜCKNEROVÁ, Veronika. *Slovní zásoba v písních zpěváka Xindla X*. Bakalářská práce, vedoucí Nedvědová, Blanka. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, Katedra českého jazyka, 2022.

ČTK, LA Times. *LA Times: Cenu za největší primadonu šampionátu získá...* [online]. In: Lidovky.cz. 17. 6. 2010 [cit. 3. 4. 2024]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/sport/fotbal/la-times-cenu-za-nejvetsi-primadonu-sampionatu-ziska.A100617_122516_in-sport-msfotbal_vrb.

Džabal Tubkal. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 29. 3. 2024]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/D%C5%BEabal_Tubkal.

Ferenc Liszt. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 18. 3. 2024]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Ferenc_Liszt.

HLADKÁ, Zdeňka (2017): HOMONYMIE. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny. [cit. 19. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/HOMONYMIE>.

HLADKÁ, Zdeňka, NEKULA, Marek (2017): VLASTNÍ JMÉNO. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny. [cit. 24. 3. 2024]. Dostupné z: https://www.czechency.org/slovník/VLASTNÍ_JMÉNO.

HLADKÁ, Zdeňka (2017): PARONYMIE. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny. [cit. 18. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/PARONYMIE>.

HLADKÁ, Zdeňka (2017): POLYSÉMIE. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny. [cit. 18. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/POLYSÉMIE>.

HNÁTEK, Václav. VIDEO: V klipu od Wahnoutů se zamiluje Smetana do Smetany. [online]. In: iDNES.cz. 16. 11. 2015 [cit. 29. 3. 2024]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/kultura/hudba/wohnout-videoklip-vltavo.A151113_171758_hudba_vha.

HOFFMANNOVÁ, Jana. (2017): HOVOROVÝ STYL. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy–Nový encyklopedický slovník češtiny. [cit. 10. 3. 2024]. Dostupné z: [https://www.czechency.org/slovník/HOVOROVÝ STYL](https://www.czechency.org/slovník/HOVOROVÝ_STYL).

Horní Dolní. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 26. 3. 2024]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Horn%C3%AD_Doln%C3%AD.

HUBÁČEK, Jaroslav – KRČMOVÁ, Marie (2017): SOCIOLEKT. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny. [cit. 9. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/SOCIOLEKT>.

JAKLOVÁ, Alena. *Budeme argot nově definovat?* Slovo a slovesnost [online], roč. 60, č. 4. České Budějovice, 1999. [cit. 9. 3. 2024]. Dostupné z: <http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=3859>.

Jan Werich. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001 [cit. 12. 4. 2024]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Jan_Werich.

JELÍNEK, Milan, VEPŘEK, Jarmil (2017): METONYMIE. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny. [cit. 19. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/METONYMIE>.

JELÍNEK, Milan, VEPŘEK, Jarmil (2017): POETISMUS. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny. [cit. 2. 4. 2024].

Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/POETISMUS>.

JELÍNEK, Milan, VEPŘEK, Jarmil (2017): SLOVNÍ HŘÍČKA. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny. [cit. 18. 3. 2024]. Dostupné z: https://www.czechency.org/slovník/SLOVNÍ_HŘÍČKA.

JELÍNEK, Milan, VEPŘEK, Jarmil (2017): VULGARISMUS. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny. [cit. 12. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/VULGARISMUS>.

JONÁŠOVÁ, Ivana. *Hloupý Honza jako typ pikareskního hrdiny*. Č. Bud., 2013. bakalářská práce (Bc.). JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH. Pedagogická fakulta.

KARLÍK, Petr (2017): PARONOMÁZIE. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny. [cit. 18. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/PARONOMÁZIE>.

KLEŇHOVÁ, Eliška. *Situačně podmíněné proměny současných písňových textů*. In: Bohemica Olomucensia: roč. 5 [online]. Olomouc, 2013. s. 48 [cit. 26. 2. 2024]. Dostupné z: https://kb.upol.cz/fileadmin/userdata/FF/katedry/kbh/veda_a_vyzkum/bohemica_olomucensia/BO_1_2013.pdf.

KNAPPOVÁ, Miloslava (2017): CHRÉMATONYMUM. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny. [cit. 24. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/CHRÉMATONYMUM>.

KRČMOVÁ, Marie (2017): OBECNÁ ČEŠTINA. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny. [cit. 24. 2. 2024]. Dostupné z: https://www.czechency.org/slovník/OBECNÁ_ČEŠTINA.

KREČ, Luboš. *Wohnout – V první řadě se musíme pobavit my*. [online]. In: musicserver.cz. 25. 11. 2002 [cit. 6. 4. 2024]. Dostupné z: <https://musicserver.cz/clanek/5654/wohnout-v-prvni-rade-se-musime-pobavit-my/>.

KŘÍSTEK, Michal (2017): EXPRESIVUM. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny. [cit. 12. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/EXPRESIVUM>.

Lexikografický kolektiv Ústavu pro jazyk český ČSAV. *Slovník spisovného jazyka českého* [online]. 2011 [cit. 3. 4. 2024]. Dostupné z: <https://ssjc.ujc.cas.cz/>.

Madurai. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 29. 3. 2024]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Madurai>.

MARTINCOVÁ, Olga (2017): OKAZIONALISMUS. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny. [cit. 9. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/OKAZIONALISMUS>.

NEKULA, Marek (2017): ADAPTACE VÝPŮJČEK. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny. [cit. 26. 2. 2024]. Dostupné z: [https://www.czechency.org/slovník/ADAPTACE VÝPŮJČEK](https://www.czechency.org/slovník/ADAPTACE_VÝPŮJČEK).

NEKULA, Marek (2017): METAFORA. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny. [cit. 19. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/METAFORA>.

NEKULA, Marek (2017): VÝPŮJČKA. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny. [cit. 26. 2. 2024]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/VÝPŮJČKA>.

Pedro. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 24. 3. 2024]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Pedro>.

Petr. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 24. 3. 2024]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Petr>.

PLESKALOVÁ, Jana (2017): ANTROPONYMUM. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny. [cit. 24. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/ANTROPONYMUM>.

PLESKALOVÁ, Jana (2017): TOPONYMUM. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny. [cit. 24. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/TOPONYMUM>.

SLAVÍK, Benjamin. *Wohnout: Každý jednou bude děda*. [online]. In: Aktuálně.cz. 26. 9. 2006 [cit. 5. 4. 2024]. Dostupné z: <https://magazin.aktualne.cz/kultura/hudba/wohnout-kazdej-jednou-bude-deda/r~i:article:245526/>.

SMOLOVÁ, Katka. *V kapele Wohnout máme tři měsíce vyhrazené na cestování, říká Honza Homola*. [online]. In: Lidovky.cz. 29. 10. 2016 [cit. 29. 3. 2024]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/cestovani/v-kapele-wohnout-mame-tri-mesice-vyhrazene-na-cestovani-rika-honza-homola.A161026_155634_aktuality_ape.

STAŠOVÁ, Ema. *Písně a texty současných českých písničkářů*. LitENky [online], roč. 5, č. 5–6. Praha, 2009. [cit. 8. 3. 2024]. Dostupné z: <https://litenky.ff.cuni.cz/clanek.php/id-2429.html>.

Stodolní. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 12. 4. 2024]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Stodoln%C3%AD>.

ŠPULÁK, Jaroslav. *Vypsána fixa a Wohnout: Není možné, abychom se nepotkávali*. [online]. In: Novinky.cz. 24. 10. 2015 [cit. 9. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/clanek/kultura-vypsana-fixa-a-wohnout-neni-mozne-abychom-se-nepotkavali-329693>.

Tomáš Pitr. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 3. 4. 2024]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Tom%C3%A1%C5%A1_Pitr.

Wohnout. *Alba*. [online], [cit. 24. 2. 2024]. Dostupné z: <https://www.wohnout.cz/alba>.

Wohnout. *O nás*. [online], [cit. 24. 2. 2024]. Dostupné z: <https://www.wohnout.cz/o-nas>.

ZEMAN, Jiří. *K lingvistické analýze moderní populární hudby: dva jazyky (čeština, slovenština) v jednom písňovém textu*. Slovo a slovesnost [online], roč. 61, č. 1. Praha, 2000. [cit. 5. 3. 2024]. Dostupné z: http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=3876#_ftn1.

Hudební nosiče

Wohnout: *Rande s panem Bendou* (Sony Music Entertainment, 2004).

Wohnout: *Polib si dědu* (Sony BMG Music Entertainment, 2006).

Wohnout: *Karton veverek* (Sony Music Entertainment, 2009).

Wohnout: *Našim klientům* (Sony Music Entertainment, 2011).

Wohnout: *Laskonky a kremrole* (Warner Music, 2014).